Directa
periodisme cooperatiu per la transformació social
Núm. 516 del 27/1 al 9/2 de 2021 **2,5 €**

És possible abolir la policia?

Reflexionem sobre l'actual model de seguretat, les seves arestes i fins on és factible la seva transformació dins del marc de l'ordre socioeconòmic global

pàg. 4-11

/ JOAN MANEL PÉREZ
@joan.manel

Suplement del projecte Lliures
Setze pàgines d'informació sobre la lluita contra la pobresa, l'exclusió i les desigualtats. De la mà d'Òmnium, Coop57 i ECAS

Directa
periodisme cooperatiu
per la transformació social

EDITA
La Directa SCCL
Riera d'Escuder, 38, Nau 1, Planta 1
08028 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no racista, no sexista i no androcèntric.
La DIRECTA no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

QUI SOM?
A fons
Jesús Rodríguez
Miralls
Gemma Garcia | miralls@directa.cat
Cruïlla
Laia Mas i Guille Larios | cruilla@directa.cat
Impressions
Laia Alsina, Ekaitz Garate i Albert Alexandre | impressions@directa.cat
Roda el món
Oriol Andrés i Joan Mas | internacional@directa.cat
Expressions
Elena G. Ruiz, Jofre Figueras i Eloi Latorre | expressions@directa.cat
La indirecta
Àlex Romaguera i Mariana Cantero
L'espina
Joan Castellà | espina@directa.cat
Fotografia
Víctor Serri | fotografia@directa.cat
Il·lustració
Roser Pineda i Maria Conill | il.lustracio@directa.cat
Correcció
Èlia Olivan | correcio@directa.cat
Edició
Jesús Rodríguez | edicio@directa.cat
Disseny gràfic i compaginació
Pau Fabregat | disseny@directa.cat
Projecte gràfic
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
Coordinació web
Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia i Maties Lorente
Coordinació País Valencià
Ester Fayos | paisvalencia@directa.cat
Audiovisuals
Marta Pérez | audiovisuals@directa.cat
Administració i subscripcions
Ester Mora | administració@directa.cat
Difusió
Estel·la Marcos | directa@directa.cat
Publicitat i distribució
Irene Selvaggi | publicitat@directa.cat
Gestió web
Talaios Koop.

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL·LABORADORS:
Osona ('El Setembre'), Lluçanès ('La Rella'), Maresme, el Camp, Terres de Ponent, Castelló, València, les Illes i Catalunya Nord. El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahötsa, Soberanía Alimentaria i AraInfo

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció Barcelona redaccio@directa.cat
Redacció València paisvalencia@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: JOAN MANEL PÉREZ

La DIRECTA enguany hem rebut dues subvencions de la Generalitat de Catalunya, que representen un 5% del nostre pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

Generalitat de Catalunya

SUMARI

A FONS 4-11

La policia, al punt de mira
Intentem respondre a la pregunta de si és possible abolir la policia. Parlem amb juristes, organitzacions de drets humans, especialistes en seguretat i cossos policials. En la segona part del reportatge viatgem als models alternatius del Cauca, Chiapas i Rojava. Un reportatge d'Anna Celma amb infografia de Gerard Casadevall.

MIRALLS 12-15

Entrevista a Helena Taberna
La cineasta cerca remoure consciències. Ho demostra la seua filmografia amb títols com *Nagore*, sobre el feminicidi de Nagore Laffage, o *Yoyes*, sobre la primera dona dirigent d'ETA assassinada i titllada de traïdora. Text i fotos de Xavi Bosch.

IMPRESSIONS 16-18

Treballar i tenir criatures
Un debat amb Beatriu Cardona i Prats (Intersindical Valenciana) i la plataforma PETRA Maternidades Feministas. Il·lustració d'EMEA.

La vacuna de la 'normalitat'
Un article de Joan Sala Coromina amb il·lustració de Sara Jansen.

CRUÏLLA 19-21

La memòria de la fruita
Projectes associatius recuperen varietats de fruiters tradicionals en risc de desaparéixer com a resposta a la pèrdua de la diversitat biològica cultivada i el model agrícola intensiu. Un reportatge d'Ester Fayos amb fotografies d'Andreu Esteban.

RODA EL MÓN 22-26

Guerra enquistada al Iemen
Una anàlisi de la investigadora iemenita Sarah Al-Areqi.

La primera Constitució paritària
Un reportatge de Meritxell Freixas amb fotografia d'Elena Bulet.

El llegat de Trump a Alemanya
L'anàlisi internacional d'Andreu Jerez.

EXPRESSIONS 27-31

Trenta anys de l'editorial Virus
Repassa l'efemèride Guille Larios, amb foto d'obertura d'Enric Escofet.

Un febrer del XXI
Un relat poètic de Xavier Pijoan, amb il·lustració d'Isabel Couchoud.

Ressenyes culturals
Elaborades per Sara Borrella, Ferran Riera i Xavier Diez.

INDIRECTA 32

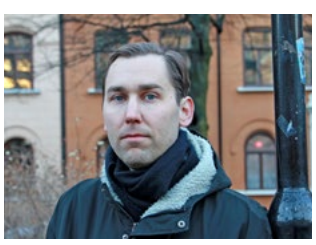

Entrevista a Kalle Johansson
Amb els seus dibuixos, l'il·lustrador suec ha volgut recopilar a *Què és en realitat el feixisme?* (Takatuka) l'etapa del Tercer Reich i el terror feixista que Mussolini va instaurar a Itàlia en la mateixa dècada. Preguntes d'Àlex Romaguera i foto de Kristan Borg.

Més que mil paraules

VICTOR SERRI @_ittos_ | Membres de la Xarxa Popular d'Aliments del Raval (Barcelona) recullen enciams donats per les parades del mercat de la Boqueria. En els últims mesos, arran de la crisi econòmica generada per la COVID-19, moltes persones han perdut la feina i han entrat sobtadament a la pobresa extrema. Aquestes xarxes de suport són eines d'apoderament popular que intenten donar suport a aquesta població.

L'espina

/ MARC SALDÓN

LA POLICIA, **AL P**

Els abusos i l'extrema violència en les intervencions fa créixer el
policial en una part de les societats europees i dels Estats Units.
organitzacions de drets humans i veus especialitzades en segure

Anna Celma | @Acelmamelero

"Tirarem a tocar". És l'ordre que rebia l'Ertzaintza a Sant Sebastià el passat dimecres 20 de gener. La càrrega policial deixava un jove amb la mandíbula trencada per l'impacte d'un projectil de foam, entre altres incidents. La mateixa setmana, el Tribunal Suprem espanyol responsabilitzava sols un dels cinc policies implicats en la mort d'Iñigo Cabacas per l'impacte al cap d'una bala de goma l'any 2012 a Bilbao. Alhora, el Tribunal Europeu de Drets Humans d'Estrasburg imposava a l'Estat espanyol l'onzena condemna per no investigar, d'ofici i sense demora, denúncies de tortura i maltractament sota custòdia policial. De nou -i ja en van sis-, la condemna referia una actuació d'omissió a l'actual ministre espanyol de l'Interior, Fernando Grande-Marlaska.

"Any rere any, no hi ha comunitat autònoma ni cos policial" que se salvi de cometre abusos, constata Iñaki Rivera, director de l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans de la Universitat de Barcelona. En setze anys, la Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura (CPDT) ha detectat més de 9.000 casos de violència institucional, predominantment en àmbits de privació de llibertat: comissaries, presons, institucions psiquiàtriques, centres de menors, CIE, trasllats en vehicles i vols de deportació. Una àmplia geografia sota control policial i amb sobirania pròpia.

Si bé no hi ha excepcions entre cossos policials, sí que es donen pics motivats pel context social. El centre Irídia va registrar 277 casos de violència institucional a Catalunya el 2019, intensificats després de la sentència del Tribunal Suprem a l'octubre contra el procés independentista. El 87% van ser en el marc de protestes al carrer, amb greus escenes de violència contra manifestants i incompliments dels protocols per part dels Mossos d'Esquadra i el Cos Nacional de Policia espanyol, constaten en un informe.

Malgrat que no tots els efectius participen en les males pràctiques, l'advocada Anaïs Franquesa destaca que el més greu és que "si la resta d'agents, comandaments i fins i tot responsables polítics hi donen cobertura, no perseguint-les, investigant-les o depurant responsabilitats, es crea sensació d'impunitat i referma el corporativisme". David Martín, inspector de la policia local de Fuenlabrada, assenyala la manca d'ens independents que fiscalitzin

/ FREDDY DAVIES

/ MIREIA COMAS

Escenes de violència policial contra manifestants al País Valencià, Catalunya, l'Estat francès i els Estats Units

UNT DE MIRA

debat sobre l'abolicionisme
En parlem amb juristes,
etat i cossos policials

La Coordinadora per a la Prevenció i Denúncia de la Tortura detecta 9.000 casos de violència institucional

El cos policial "selecciona la clientela quan va pel carrer i decideix actuar o no", diu el professor Iñaki Rivera

regularment els cossos policials. "Qui controla a qui controla? El Defensor del Poble fa moltes recomanacions, però després no s'executen", explica.

Producció en cadena del sistema penal

Daniel Pont, activista anticarcerari des de finals dels anys setanta del segle passat, recorda que el concepte de *pomes podrides* ja era recurrent a la Transició. "Ho assenyalen com a fets excepcionals, però si consultes l'hemeroteca, no han deixat de passar casos. És una pràctica consensuada per part de l'Estat", argumenta. Per Ainhoa Nadia Douhaibi, coautora del llibre *La radicalització del racisme* (Cambalache, 2019), el concepte "dona a entendre que es pot netejar la policia. Però el capitalisme necessita la desigualtat per a l'explotació d'uns determinats cossos" travessats pel racisme, el sexisme o el classisme, argumenta. "És una guerra contra els pobres", defensa el sociòleg Daniel Jiménez, del Grupo por los Derechos Civiles 15M Zaragoza.

Es pot entendre el sistema penal com un triangle isòsceles de vasos comunicants: justícia i policia a la base, presó a la punta. El cos policial en "selecciona la clientela quan va pel carrer i decideix actuar o no", descriu Rivera. "L'activitat policial és intrínsecament política: imposa les concepcions dominants de l'ordre públic i privat a través de la llei i del seu compliment. A qui es protegeix i a qui es persegueix?", reflexiona Douhaibi. També Jiménez creu que no fa prevenció del delicte ni n'evita la reincidència, sinó que l'organitza: delimita què passa i què no a través d'un abandonament sistèmic de les vides sobrants en la protecció de l'ordre socioeconòmic. "Som agents encarregats de fer complir la llei, però les lleis no les fem nosaltres. Necessitem legitimar el poder, perquè si no cau", resumeix Martín.

Marlene Nava Ramos, estatunidenca de pares mexicans, forma part de Critical Resistance, un dels col·lectius anticarceraris més veterans a Nova York. Amb la lògica punitivista en l'abordatge de la pandèmia, veu clar el rol policial: "No és el benestar del poble, sinó vigilar determinats col·lectius. La policia pot matar amb impunitat perquè la societat considera dispensables grups de població", argumenta, i destaca el paper central de la supremacia blanca. En aquest sentit, Douhaibi constata el profund racisme institucional i la creença estesa entre la població blanca que determinats *altres* »

» -migrants, gitanos, refugiats, activistes- són més proclius a encarnar la perillositat i el crim que no la *ciutadania europea*, els *nosaltres*.

Calaix de sastre, poques bales i molt patrullatge

"El model gira al voltant de la persecució del delicte, traduït en patrullatge preventiu i intimidatori; una premissa equivocada de base", explica l'inspector Martín. El gruix penal és contra patrimoni (77,6% dels delictes registrats l'any 2019 segons el Ministeri de l'Interior espanyol). La majoria d'aquestes infraccions es donen per necessitat, argumenta Martín: "Ningú s'atura a esbrinar per què algú roba. No aprofundim per veure on està el problema social".

La tasca policial cada cop esdevé més un calaix de sastre en la deriva cap al treball-socialització de la repressió, respondre amb la força i l'autoritat a situacions d'exclusió social. En ser el principal agent d'intervenció i control de l'espai públic i privat, actua en àmbits que poc tenen a veure amb les seves competències professionals: pobresa i sensellarisme, crisis de salut mental, treball sexual, consum de substàncies estupefaents, processos migratoris... "Són situacions d'exclusió social, econòmica o comunitària amb causes estructurals", i la manera de resoldre-les "no és des d'una lògica policial, sinó des de molts altres vessants", argumenta Franquesa.

Efectius policials a l'Estat espanyol

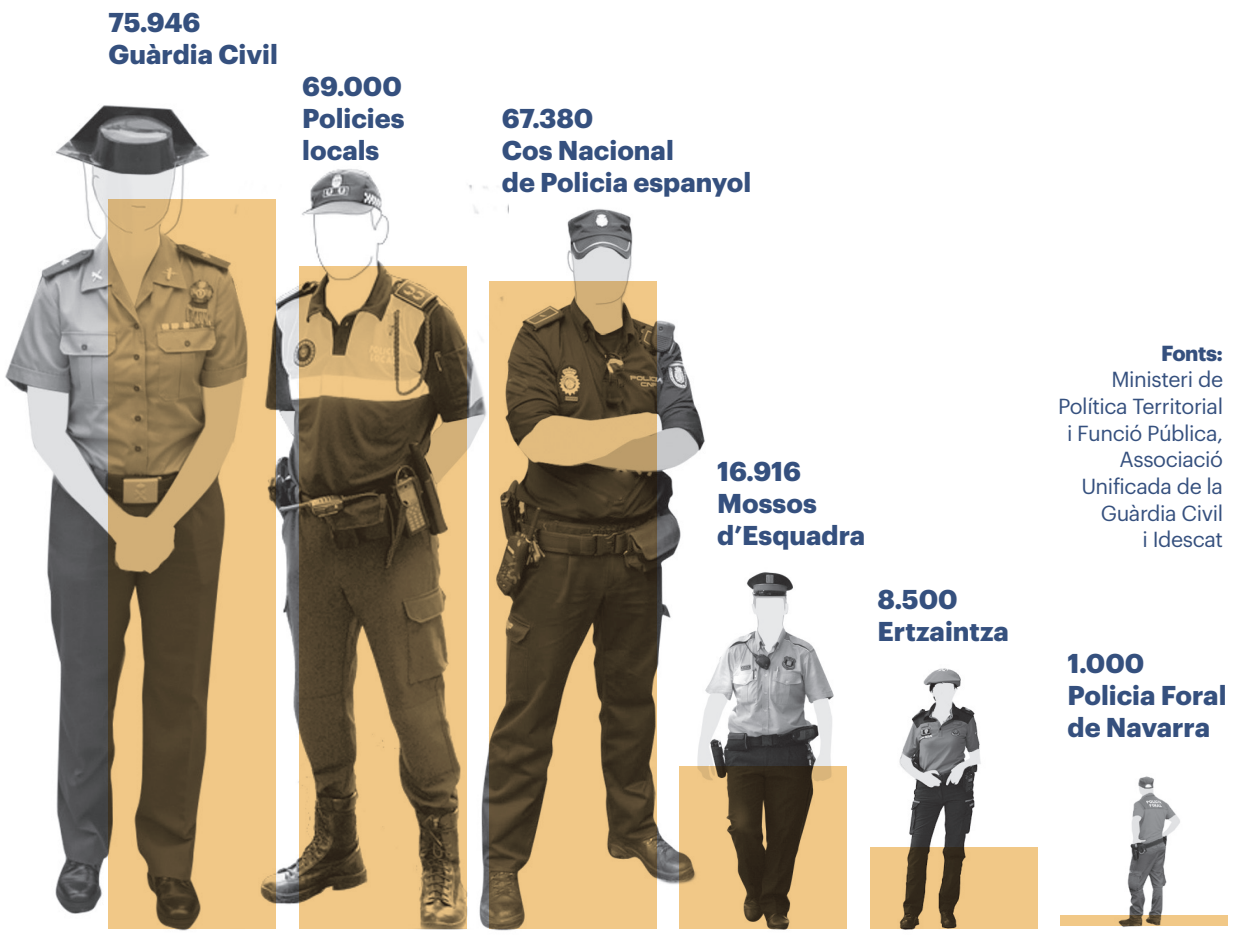

Fonts: Ministeri de Política Territorial i Funció Pública, Associació Unificada de la Guàrdia Civil i Idescat

Ràtio de policies per habitant

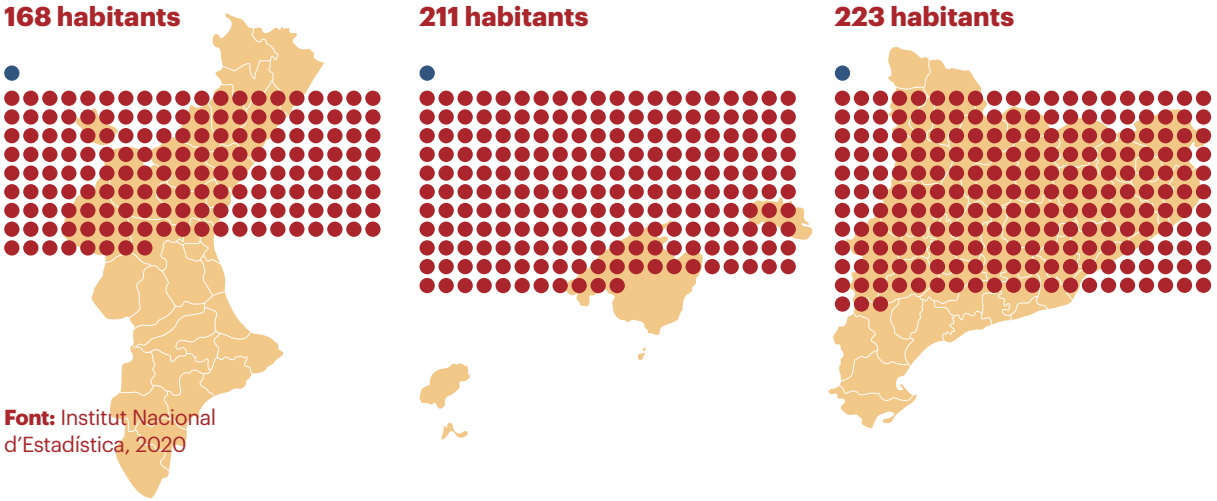

Font: Institut Nacional d'Estadística, 2020

"Ningú s'atura a esbrinar per què algú roba", diu l'inspector David Martín, de Fuenlabrada

La xifra de crims contra persones i contra la llibertat suposa només el 14,9% del total penal registrat

"Contractar professionals d'aquests àmbits suposaria una inversió enorme. I els que hi ha, no els tenim disponibles les 24 hores del dia. Per contra, qui ho està les 24 hores? La policia", assenyala Martín, constatant que acaben responent a fets pels quals no tenen respostes. A l'àmbit municipal, la gran majoria d'actuacions policials atenen conflictes privats o de convivència. En canvi, són menors els delictes més greus o amb majors danys: el 2019, la xifra de crims contra persones i contra la llibertat (14,9%) o contra l'ordre públic (7,5%) sumava el 22,4% del total registrat.

D'altra banda, Pont denuncia que l'actuació policial gairebé sempre recorre a la repressió per solucionar els conflictes, ja que "el missatge de la violència és exemplaritzant, per infondre por i marcar severament els límits de l'Estat". Malgrat el relat cultural i mediàtic d'exposició al perill, les situacions de risc per als agents són molt menys freqüents de l'esperat. "Principalment breguem amb delinqüents de baixa estofa", argumenta Martín. Pel madrileny Gonzalo Gárate, interessa construir una justificació que no té per què estar avalada estadísticament per la realitat. A més, l'homogeneïtat i la hipermasculinització dels cossos policials perpetua el tancament de files. Martín explica que no es promouen formes d'abordatge que prioritzin la desescalada i la mediació pacífica. "No s'usen habilitats per desactivar la tensió" que renunciïn a imposar l'autoritat o la força. Fins i tot, qui les fa servir sovint rep la pressió i el rebuig dels iguals.

Jiménez també alerta de la policialització del treball social. Gárate hi coincideix: "L'Estat té una capacitat repressiva que va molt més enllà de la primera línia de front". La policia és el control dur a través del monopoli de l'ús legítim de la violència, però el control tou s'exerceix en la lògica de cobertura o exclusió de l'estat del benestar, i de la burocratització i judicialització dels col·lectius vulnerabilitzats, com en els casos de la Cañada Real madrilenya o de l'incendi mortal a Badalona, recorda Douhaibi. A més, Pont assenyala que per plantar-hi cara "no hi ha un teixit social, actiu i coherent de suport mutu. És el gran èxit del capitalisme".

Reformes d'arrel o tiretes temporals

S'ha intentat canviar els cossos policials en diverses ocasions. Una experiència recent la coneixen de prop David Martín i Gonzalo Gárate, com a assessors del govern de Manuela Carmena. Eren part de l'equip que implementà reformes a la policia municipal de Madrid. L'inspector hi aportava l'experiència en delictes d'odi des de la creació l'any 2008 de l'Equip per a la Gestió Policial de la Diversitat a Fuenlabrada. Es va eliminar la Unitat d'Antidisturbis madrilenya, es va iniciar la Unitat de Gestió de la diversitat i es va crear un programa pilot de policia comunitària. Van trobar impediments de tota mena.

Del colonialisme i la repressió urbana a Hollywood

Gravat històric on es veu una intervenció de la Slave Patrol als Estats Units

7,9 suïcidis
per cada 100.000 habitants

0,62 homicidis intencionals
per cada 100.000 habitants

Font: Institut Nacional d'Estadística Eurostat INE, 2017

/ ANNA CELMA
@Acelmamelero
/ GERARD CASADEVALL
@houseofdown
/ PAU FABREGAT
@Pau_Fabregat

La institució de la policia occidental arrenca al bressol dels estats nació i les grans ciutats modernes, arrelada en el colonialisme i l'auge del nou ordre mundial del capitalisme industrial. Es crea com un cos armat diferenciat de l'exèrcit per exercir un control social urbà. Els territoris colonitzats van ser laboratori de proves on aplicar tècniques i polítiques repressives que després s'han importat al Nord global.
Alex Vitale, al llibre *El fin de la policía* (Capitán Swing, 2021), situa l'origen del cos policial anglosaxó en l'ocupació britànica a Irlanda, amb lleis persecutòries contra la vagància que recorden les legislacions espanyoles per criminalitzar el poble gitano o la "Ley de Vagos y Maleantes" de la Segona República, reciclada pel franquisme com a "Ley sobre peligrosidad y rehabilitación social". Als Estats Units, la policia arrenca perseguint la població negra esclavitzada que fugia de les plantacions i controlant l'incipient moviment obrer.
Els actuals cossos policials espanyols es refunden a la Transició. A l'inici de la democràcia es fa un transvasament directe d'agents i comandaments: la Guàrdia Civil deixà de ser cos militar i el Cos Nacional de Policia fou hereu de la Policia Nacional franquista. "Canvis de nomenclatura i d'uniformes, però a la pràctica no hi va haver una ruptura", constata Gonzalo Gárate. Durant aquests 42 anys, els efectius traspassats han format part activa dels cossos policials.
Per Vincent Wong, professor de dret a la Universitat de Toronto, la policia "és una institució global", una xarxa supranacional que comparteix informació i recursos. Per exemple, els Mossos d'Esquadra s'han format amb el Mossad israelià, i, al seu torn, han format la policia xilena, o la Guàrdia Urbana de Barcelona ha participat de cursos d'entrenament al Departament de la Policia de Nova York. Hi ha una forta influència estatunidenca, que ha marcat el camí envers la militarització i la tecnificació dels cossos policials –aprofundida amb el mal anomenat armament "no letal"–; la forta escalada de violència a les fronteres, amb la policia com a punta de llança de les polítiques migratòries; l'ampliació de la repressió i persecució contra moviments socials; la guerra contra les drogues transnacional, i finalment, no es pot menystenir la influència cultural, ja que Hollywood i la maquinària audiovisual televisiva n'han construït un imaginari canònic globalitzat.

Sent cossos de funcionaris de carrera, és molt difícil canviar la institució des de dins perquè les veus dissonants no tenen gaire pes. "A l'hora d'escollir comandaments, de tots els agents madrilenys només en podíem triar cinc com a caps de la Policia. Si no reconeixes la malaltia, no posaràs mitjans per solucionar-la", argumenta Gárate. Per exemple, si agents, sindicats i comandaments neguen la pràctica rutinària d'identificacions per perfil ètnic. "Es van intentar passos mínims. Tot van ser bastons a les rodes", descriu Martín. També constaten que una legislatura no és suficient per fer transformacions: amb el canvi de govern, de seguida es van recuperar els antidisturbis.

Per Vincent Wong, professor adjunt de Dret a la Universitat de Toronto, "el perill és que sigui una tireta que no canvia els problemes subjacents". Douhaibi creu que algunes reformes han servit per sofisticar, com les policies comunitàries, que han entrat en espais on abans no tenien accés, mantenint intacte l'aparell de l'Estat i les seves coordenades. "El sistema penal ofereix el que ofereix: cossos policials i presons. Està pensat per castigar. No se li pot demanar que faci allò per què no està pensat", constata Rivera.

> Gonzalo Gárate recorda els "impediments de tota mena" per fer canvis a la policia municipal de Madrid

> Anaïs Franquesa adverteix que no és factible abolir la policia en un sistema on prima la desresponsabilització

Justícia restaurativa: reparar el dany i les seves causes

Sobre si és possible o desitjable abolir la policia, hi ha divisió d'opinions. Franquesa argumenta que no és factible en un sistema que prima l'individualisme i la desresponsabilització de la vida comunitària. Rivera alerta que, malgrat tot, el sistema penal és un mur de contenció de la vulneració de drets o les revenges personalistes difícilment substituïble. "La lluita contra la tortura, lamentablement, exigeix emprar les eines del mateix sistema penal", constata. Ara bé, Rivera no vol dir que el camí sigui "una altra policia", sinó introduir tota una sèrie de models de proximitat, comunitaris »

» o veïnals d'atenció al dany. Gárate veu desitjable una transformació radical de la policia, perquè ni a curt ni a mitjà termini es podrà abolir. Assenyala que un dels grans problemes és que els moviments d'esquerra no han reflexionat sobre la qüestió de la seguretat ni com abordar-la, per la qual cosa aquest tema sempre ha estat monopoli de la dreta.

Alhora, diverses veus coincideixen a responsabilitzar de l'actual model policial la passivitat social. "La ciutadania, falsament refugiada en la seva zona de confort, amb la seva absoluta immobilitat, legitima la continuïtat de la repressió al no oposar-s'hi, des de la idea que 'no va amb mi'", recrimina Rivera, per la qual cosa "la major o menor participació ciutadana farà possible o impedirà qualsevol transformació". Martín assenyala que "una societat cohesionada i igualitària ajuda molt més a ser segura que no pas els cossos policials", malgrat advocar per no abolir-los, ja que "sempre hi haurà d'haver algú que faci complir la norma". També denuncia que, com l'estructura actual se centra en el càstig, al sistema penal no hi ha acompanyament a la víctima: "El camí ha de ser la justícia restaurativa i apostar per retornar a la situació abans del fet traumàtic, sigui dolós, accidental o imprudent". "Calen sistemes que puguin mediar entre parts, però atenent que no hi ha relació d'igualtat entre agressor i víctima", alerta Rivera, i posant mitjans per protegir a qui ha rebut el dany.

Ara bé, ja hi ha àmbits en què la possibilitat de trucar a la policia ni es valora. Wong argumenta que, en l'abolició, "els millors experts són aquells que mai han tingut la protecció de la policia i que han desenvolupat pràctiques per assegurar el suport mutu i la seguretat col·lectiva", des de la necessitat o la voluntat política. Per exemple, Pastora Filigrana, a *El pueblo gitano contra el sistema-mundo* (Akal, 2019), descriu formes comunitàries de resolució de conflictes basades en la confiança en persones referents per edat, comportament o valors. Els manters, davant la persecució policial, han posat en marxa mecanismes de suport mutu per poder vendre al carrer.

Hi ha experiències dels moviments socials en protocols contra agressions sexuals i violències masclistes, amb aproximacions sovint restauratives. Al llibre *¿Y qué hacemos con los violadores?* (Descontrol, 2020) s'aborden els reptes de provar vies allunyades del sistema penal i del punitivisme. Els textos recollits fan una panoràmica de les dificultats, internes o sistèmiques, d'aquestes experiències. Pont veu important posar en marxa alternatives així, "perquè no tinc cap dubte que viure sense policia ni presó és possible. És vital substituir el concepte de *culpabilitat* pel de *responsabilitat*, canviar el paradigma". Argumenta que són necessaris els intents, malgrat els errors i les contradiccions, per tal de caminar envers una assumpció responsable dels danys i de la seva reparació, individual i col·lectiva.

"La necessitat de la policia està més arrelada en l'opinió pública que no pas la de les presons", argumenta Jiménez. "És el discurs d''algú ha de fer-ho, és el que hi ha'. S'entén que, sense, el panorama seria pitjor. Però el debat sobre l'abolició de la policia no té res a veure amb la policia. És un problema en què les solucions estan a una altra banda", assegura. Per començar a construir convivències que no depenguin de la repressió, destaca les aportacions dels feminismes i l'antiracisme, que posen al centre la vida i les necessitats per sostenir-la. Abolir la policia, defensa Jiménez, serà la conseqüència natural de desmantellar el sistema que la legitima.

Agents de l'ARRO dels Mossos en un desnonament a Barcelona / BRUNA CASAS @casas_bruna

Un guàrdia civil en un operatiu de control de migrants arribats en pastera / PEDRO MATA @fotomovimiento

Per l'estatunidenca Nava Ramos, "es pot aconseguir si la gent té cobertes les necessitats i garantit el vessant material. Atendre la salut mental, oferir acompanyament, cures, habitatge... A partir de la pandèmia, han sorgit molts projectes de suport mutu des de la població". Assenyala que les alternatives ja tenen llavors que van més enllà dels àmbits activistes. Wong coincideix que cal anar a l'escala local, de barris i comunitats, per fer-ho més abordable: desinvertir en el sistema penal i invertir en altres àmbits per arribar al nucli de les problemàtiques socials.

Douhaibi creu que hi ha molt per aprendre d'activistes abolicionistes referents -com Ruth Wilson Gilmore, Angela Davis, Mariame Kaba o Derecka Purnell. "Sí que es pot abolir, amb una transformació social, política i econòmica de base", i no només conformar-se a canviar les funcions o les formes policials. En aquest sentit, es pot fer la pregunta al revés: és possible desmuntar les estructures d'opressió sense abolir els cossos policials? Mirant-ho a la inversa, doncs, si es parla de transformar radicalment el sistema, potser en el fons s'està parlant de construir un futur sense policia.●

Pastora Filigrana descriu formes de resolució de conflictes basades en la confiança en persones referents

Si es vol transformar radicalment el sistema, potser en el fons s'està parlant de construir un futur sense policia

POBLES QUE AVANTPOSEN **LA REPARACIÓ AL CÀSTIG**

Una imatge de la guàrdia nasa del Cauca de Colòmbia

Alternatives comunitàries al Cauca colombià, a la Rojava kurda o a les comunitats zapatistes de Chiapas, en alguns casos hereves de la tradició dels pobles indígenes, que no deleguen en els cossos policials armats la gestió de la seguretat

A. C. | @Acelmamelero

"Teníem molts problemes de violències intrafamiliars al resguard per l'abús de l'alcohol. La comunitat vam decidir prohibir vendre'n al territori. Al principi, va tocar fer rondes i anar on alertaven que se seguia venent alcohol. Una dona continuava venent chicha, fermentat ancestral de blat de moro. Per més que se li deia, seguia. Va tocar preguntar què passava. Per què ho feia? Tenia fills i era el seu mitjà de vida. El cabildo va decidir posar-hi remei. Se li va donar un tros de terra i suport per arrencar el cultiu de menjar. Fa deu anys i la senyora mai n'ha tornat a vendre".

El relat el fa Natalia Trujillo Campo, dona nasa i comunera de Yaquivà, a Tierradentro (Cauca). És un exemple d'abordatge i aplicació de la Jurisdicció Especial Indígena (JEI), reconeguda a la Constitució colombiana de 1991. "Hi ha tantes JEI com pobles indígenes, fins i tot com comunitats. L'exercici de justícia, des de la prevenció fins al fet que ha passat i cal jutjar, fila totes les accions com a éssers humans, entre nosaltres i també amb tots els éssers de la natura. Ens permet, com a poble, tenir un territori per moltes generacions més", explica Trujillo.

> L'exercici de justícia, des de la prevenció fins al fet que cal jutjar, fila totes les accions com a éssers humans

> "Per conèixer alternatives hem de parlar de dret indígena", apunta l'activista zapatista Arturo Landeros

"Per conèixer alternatives, més que parlar de policia podem parlar de dret indígena", apunta Arturo Landeros, del col·lectiu de suport zapatista L'Adhesiva. Per molts pobles originaris, la decisió de no tenir cossos policials és indestriable de la justícia pròpia. Des d'aquí es canvia radicalment el paradigma, fins al punt d'anar convertint la policia occidental en innecessària.

Corresponsabilitat, col·lectivitat i legitimitat comunitària

És difícil resumir tot el que impliquen les justícies indígenes. La premissa és garantir que tothom tingui el necessari per al sosteniment de la vida. El poble nasa de Colòmbia, els *caracoles* zapatistes a Mèxic o Rojava al Kurdistan tenen drets propis amb molts elements en comú. Són territoris on s'han construït i es desenvolupen espais de resistència al sistema socioeconòmic capitalista. Les bases són el fort vincle comunitari i el reconeixement de la interdependència col·lectiva; un »

» gran compromís, tant de paraula com en fets; la presa de decisions assembleària i per consens, amb acords col·lectius i participatius, i una autoritat no imposada, sinó horitzontal.

Amb un sistema de treball comunitari, on tothom és corresponsable del bé comú, la mateixa lògica s'aplica al que es podria entendre com l'àmbit de la seguretat i de la convivència. Són càrrecs rotatius, de voluntàries que fan tasques de protecció i atenció a conflictes. Hi participen per igual homes i dones, joves i persones adultes, per la qual cosa són heterogenis en edat, gènere, coneixements i experiències.

Les assemblees zapatistes decideixen qui farà cada tasca durant tres anys, aprenent amb l'experiència. Al context nasa passa igual: pots estar uns anys al cabildo, el govern propi assembleari que té la responsabilitat de dialogar entre parts d'un conflicte i d'investigar què ha passat si es dona un dany. Yaquivà, una comunitat nasa de 4.000 persones, compta amb una setantena d'autoritats. Que siguin treballs rotatoris i no especialitzats en mans d'una minoria fomenta l'autocontrol. "No m'excedeixo perquè, si soc injust en allò que ajudi a decidir -ja que mai decideixo sola-, després, quan torni a ser comuner o comunera normal, també m'aplicaran justícia", apunta Natalia Trujillo.

A Rojava, les HPC (Forces de Defensa Civils) tenen una branca no-mixta, només de dones: les HPC-Jin. Fonts del territori expliquen que es volen atendre problemàtiques concretes que posen en risc l'autonomia de les dones i en destaquen la lluita contra la mentalitat dominant patriarcal, per tal de responsabilitzar també la col·lectivitat del deure compartit en aquest àmbit.

La particularitat al Cauca és que, si bé hi ha gent que en forma part formalment, a la pràctica tota la comunitat és responsable de cuidar l'harmonia. Per exemple, van ser la Guàrdia Indígena i les autoritats qui dialogaren i acompanyaren la senyora *chichera* que recordava Trujillo, sota el mandat d'atendre les causes i no només les conseqüències, com és el cas de donar mitjans de vida a qui ho necessita. Però decidir què fer amb les transgressions es fa col·lectivament. "Tots i cadascun dels indígenes que convivim som jutges, perquè participem de la justícia pròpia. En una assemblea podem ser més de mil persones; hi parla tothom, també els nens", explica Trujillo.

Assenyala un altre factor clau: no es tracta de castigar, sinó de recuperar l'harmonia. "El model occidental planteja quant costa una vida. Però no es pot pagar una vida amb diners. I què es guanya enviant-los a la presó? No repara res", explica Landeros. Per això, a les comunitats zapatistes la principal forma de sanació és recuperar l'estat inicial de benestar o bé garantir-lo. "S'aplica tant amb les persones com amb el territori: si tombo un arbre, n'haig de plantar per compensar el dany", detalla. Per exemple, es compensa amb més treball comunitari, que no és exclusivament manual, apunta Trujillo, ja que també inclou impartir tallers o fer formacions. "Si assassino i m'engarjolen, són dues famílies, les afectades: la meva i la de la víctima", afegeix Landeros. En casos així, una solució més restaurativa és haver de contribuir a sostenir la vida de totes les persones afectades.

"La reparació, allà fora, és: 'Em paga fins a l'últim peso del dany que em va fer'. Aquí generalment no és així. Si les persones cometen un error o causen un dany -per acció o per omissió-, primer cal reconèixer que s'ha generat el dany. Si no, no s'arriba enlloc. I després, evitar la repetició. "Amb

Dones de la guàrdia zapatista en la Segona Trobada de les Dones que Lluiten

> Una solució més restaurativa és haver de contribuir a sostenir la vida de totes les persones afectades

> "És una justícia que seria molt difícil a fora, sobretot a les grans ciutats", reflexiona Natalia Trujillo

això, la gent se sent reparada. La justícia restauradora és possible perquè mira de forma integral", explica Trujillo. "Prioritza que les coses estiguin o tornin a estar bé. Per gran o petit que sigui el dany, cal revisar les responsabilitats individuals, familiars, comunitàries... Com més gran sigui la responsabilitat, més gran haurà de ser la resposta de reparació". En la mateixa línia, per les zapatistes, es tracta de dedicar-hi temps, cas per cas, i "resoldre problemes en comptes de crear-ne de nous", explica Landeros.

Al context nasa els casos més greus, contra la vida -delictes sexuals, contra infants, desharmonies contra el territori- o que persisteixen, s'aborden col·lectivament a l'assemblea. "Com s'arriba a casos greus? Perquè algun de petit es va desatendre. Si existeix l'homicidi o el feminicidi al nostre territori, és que hi ha fets que no es van abordar quan tocava", assenyala Trujillo, malgrat que siguin situacions minoritàries.

"Prima el col·lectiu, però la col·lectivitat també té responsabilitat sobre allò individual. És de doble via. Allà fora, en canvi, el jutge no pot dir que, si algú ha robat, li donin feina. El que fa és castigar. Això només genera odi, ressentiment", constata Trujillo. Al poble nasa, sovint s'anima les persones que han causat més dany a formar part de l'autogovern comunitari. "Fa que tinguin una altra visió de la vida social i comunitària. Definitivament, hi ha grans diferències en l'estructura de la mateixa construcció institucional de la societat" respecte a les societats occidentalitzades, explica Trujillo.

Tot i això, aquestes alternatives poden servir d'inspiració als estats nació? "És una justícia que seria molt difícil a fora, sobretot a les grans ciutats", reflexiona Trujillo. "Es podria començar pels veïnats i barris", opina Landeros. "A vegades no sabem ni qui viu al nostre costat a l'escala. Aquest és el principi de tot", argumenta. "Al zapatisme no prima el respecte a l'autoritat imposada, sinó que s'honra un acord. Parteix de la comunitat, a mesura que posa en pràctica aquests acords. Als països occidentalitzats hem canviat la nostra sobirania per una delegació a través del contracte social. Per on comencem: per canviar la policia o per canviar la justícia?", reflexiona. ●

Membres de l'HPC Jin durant una formació / ROJAVA MEDIA CENTER

Dificultats i controvèrsies

Hi ha controvèrsies i situacions complexes. Des de fa deu anys, al resguard de Yaquivà es preveu la possibilitat d'enviar a "patio prestado" qui atempta contra la vida, si no hi ha perspectiva de reparació o canvi individual. Vol dir enviar-los a una presó estatal colombiana, tot i que sovint tenen un tracte diferenciat. A vegades també s'apliquen càstigs corporals, alguns heretats de la colonització, com l'ús del cep en casos greus.
A més, es troben amb amenaces externes armades fins a les dents: l'extractivisme de les transnacionals que causa desforestació, contaminació o sequeres; l'impacte paramilitar i del narcotràfic; la confrontació amb exèrcits estatals... Els territoris zapatistes, a la selva Lacandona, són molt pròxims a la frontera amb Guatemala i els fa "un espai disputat", assenyala Landeros.
De fet, en el cas zapatista hi ha més diferències. Per exemple, la JEI colombiana només s'aplica quan hi ha implicades membres dels pobles originaris, encara que sigui fora dels territoris indígenes, però al dret propi zapatista s'hi pot acollir gent que no forma part de la comunitat. Altres pobles indígenes mexicans els ho demanen, perquè a Chiapas la justícia oficial és més cara i sovint no s'obté cap reparació. Però les zapatistes no tenen jurisdicció en casos extraterritorials, quan detenen paramilitars els han d'entregar a l'Estat.
Una altra diferència és l'ús d'armes. Si bé no són presents dins els *caracoles*, sí que les trobem a les files de l'EZLN, guerrilla radicada a les muntanyes i que exerceix un control perimetral. "Quan baixen, són un company o una companya més, i dins la comunitat no fan tasques de milícia", explica Landeros. Aquesta dicotomia sobre l'armament també es dona a Rojava, on les HPC (Forces de Defensa Civils) són patrulles de barri, i és l'Asayish (Forces de Seguretat Internes) qui fa un paper de seguretat més ortodox: control de trànsit, arrestar *criminals*, violències de gènere, control fronterer entre cantons...
En canvi, la Guàrdia Indígena nasa va sempre desarmada. Gonzalo Cuetia Dagua, comuner del Cauca, hi està implicat des de 2006. "Els i les kiwe thegna només portem símbols de pau: bastó de mandat, mocador verd i vermell, i armilla blava. Caminem pels territoris per enfortir-los i cuidar-los. El nostre mandat és defensar el territori i la vida, i lluitar per la pau" de forma pacífica, explica. Si hi ha situacions de confrontació contra mineria il·legal, càrtels o altres amenaces externes, es posa per davant el diàleg.
Davant de violències tan fortes, el model només funciona "si s'hi implica tota la comunitat i surten a l'una", constata Trujillo. I no sempre s'aconsegueix garantir la vida; moltes han mort en la confrontació per frenar grups armats o en el foc creuat. Més encara en contextos amb una impunitat tan alta. Molta població no indígena dels territoris rurals colombians, on la presència de l'Estat sol ser militar i prou, no té accés a cap tipus de justícia. "És una bola de neu. La justícia pel seu compte dels grups armats causa problemes socials grandíssims", argumenta, que se sumen als reptes que troben els pobles originaris.

La **Directa** utilitza els serveis de
folí verd
gràfiques
C/ de la Llibertat 44, Barcelona
foli@foliverd.net

Helena Taberna,

cineasta

"La profunditat del discurs és obligatòria perquè no podem enfosquir més el món"

Text i fotos: Xavi Bosch | @xaviBLL

La seua aportació al seté art va contra l'oblit i la fugacitat, característiques sovint lligades a les rutines de producció dels mitjans de comunicació. Fa un gest amb la mà perquè ens hi apropem, com si sabés que li proposarem aquesta conversa després de la presentació a Bilbao de *Varados*. És la seua darrera pel·lícula, i tracta sobre la desesperació de les refugiades atrapades en l'odissea burocràtica per sortir de Lesbos. Taberna, lluny d'un cinema de carícies, cerca remoure consciències. Ho demostra la seua filmografia amb títols com *Nagore*, sobre el feminicidi de Nagore Laffage, o *Yoyes*, sobre la primera dona dirigent d'ETA assassinada i titllada de traïdora. L'honestedat i la vigència de la seua mirada travessa tota la seua feina.

Ets pedagoga i sociòloga de formació, i no és fins al 1990 que t'introdueixes a l'audiovisual fent curts de forma autodidàctica. Per què comences a fer cinema?

Ha estat sempre la meua gran passió, però mai havia tingut dones referents. Els millors papers sempre se'ls quedaven els homes, com quan jugàvem de petits i no podíem fer d'astronautes o de Tarzan. Però a partir de l'aparició de les noves tecnologies i el vídeo, que vaig entendre com una eina proletària, vaig començar a experimentar i vaig crear el meu primer curt, *La mujer de Lot*.

Aquella és la primera obra d'una llarga filmografia de cinema tant de ficció com de documental. Són les històries que vols contar les que t'exigeixen un gènere o un altre?

Parteixo de la base que soc cineasta i trio el que millor li va un cop m'he apropat a la història. Per exemple, en el cas de *Nagore*, la pel·lícula sobre l'assassinat de Nagore Laffage durant les festes de Sant Fermí de 2008, en un principi volia que fos ficció perquè en general arriba a més gent, ja que a les sales és molt difícil que existeixi una programació sistemàtica de cinema documental. Però durant el procés de documentació, quan vaig accedir a les imatges del judici a José Diego Yllanes i concretament al moment en què explica com la va matar, vaig saber que la pel·lícula havia de ser documental. Aquelles imatges em van produir un tremolor especial i no hi ha ficció que pugui superar-ho. Va ser llavors quan em vaig sumar al cinema com a memòria de les dones i vaig plantejar la pel·lícula com un jurat popular immens que s'estengués a cada lloc on es projectés. De fet, en l'acte d'estrena vaig comentar que, segurament, José Diego Yllanes hauria preferit deu anys més de presó i que no s'hagués fet el documental.

A què et refereixes quan parles d'un cinema de memòria de les dones?

El cine sempre és memòria, com l'àlbum de fotos d'un país i d'una cultura. Com que molts dels personatges de les meues pel·lícules són femenins, moltes de les històries que es conten contribueixen a donar veu i nom a dones que han tingut un paper rellevant en la història, però que el poder ha tapat. Per mi és una satisfacció tenir una eina que pugui rescatar de l'oblit persones com Yoyes, Emiliana de Zubeldía o Nagore Laffage. En aquest record de les biografies existeix un avançament perquè el present i el futur siguin diferents.

Mentre feies *Nagore*, vas veure que s'activessin alguns mecanismes de resistència contra el projecte?

Pràcticament no n'hi va haver gràcies a la rapidesa de la resposta popular Dilluns Liles, un moviment feminista molt gran que va impedir que el silenci tapés la història de Nagore. És més, aconsegueix que s'emeti de forma pública el judici i això va marcar la diferència en el seu desenvolupament, donant lloc a un material de memòria importan-

tíssim. No solament va ser un crim masclista, sinó que crec que també va ser classista i antic, propi d'altres generacions. L'assassí és un estudiant de medicina que treballa a la clínica universitària de l'Opus Dei i ell mateix explica que té una parella estable, però que quan s'emborratxa se'n va amb altres noies. Moltes vegades em quedo tremolant pensant en quantes deuen haver passat per aquell terror. La diferència de Nagore és que no va acceptar el seu joc violent i allò li va costar la vida. En altres èpoques s'hauria tapat i en aquest cas també, si no hagués sigut per la ràpida resposta popular, per aquella mare coratge que es va posar dempeus de seguida. Aquesta lluita va provocar un abans i un després, i va influir en la massiva participació de les dones que més tard generaria un debat en el judici de la Manada. Sense elles no hauria sigut el mateix.

Vas establir una estreta relació amb la mare de Nagore. Com definiries la seua lluita?
Canalitzar el dolor cap a la llum. Una bellesa. Des del primer moment vaig saber que ella havia de ser la protagonista. És d'una generositat enorme saber que no podrà recuperar la seua filla mentre s'ofereix a lluitar perquè no passi a altres dones. Ella va participar en la direcció d'aquest documental, una militància que li ha donat vida entre tant dolor.

De fet, vuit anys després, el cas de la Manada, també durant les festes de Sant Fermí, fa que moltes periodistes recorrin precisament a aquell documental. Què creus que va canviar a partir de *Nagore*?
Va ser un avantatge que *Nagore* es pogués veure vuit anys després. És un document revelador i que col·loca la premsa en un lloc molt més interessant, des del meu punt de vista. El fet que tingués lloc una violació múltiple en les mateixes dates i amb elements de terror que són molt propers entre una història i l'altra, crec que va influenciar en el curs del cas. A més, durant el judici es van repetir patrons, com quan li van preguntar a la mare de Nagore si la seua filla lligava molt. Sense aquella pel·lícula, crec que Nagore se'ns hauria oblidat a tots.

> **“És una satisfacció tenir una eina que rescati de l'oblit persones com Yoyes, Emiliana de Zubeldía o Nagore Laffage”**

> **Els temes tabú no estan en l'espectador, sinó en la producció. Hi ha censura i, encara pitjor, autocensura**

Un cinema, per tant, que contribueix a la transformació social?
Jo sí que ho crec. En el moment que agafo la càmera sé que tinc una responsabilitat per contar cinematogràficament bé una història. La forma i el fons han d'anar units en un exercici de creació que transformi, tot posant el focus en aquells llocs que el poder no vol que ens fixem. És així com el cinema porta indirectament a una transformació social. De la mateixa manera que crec que *Yoyes* va contribuir a una reflexió sobre la qüestió d'ETA o acompanyar el procés de pau com ho ha fet el cinema irlandès, que ha estat molt reflexiu i ha ajudat a analitzar aspectes humans dins de la militància.

Hi ha temes tabú en el cinema?
Els tabús no estan en l'espectador, sinó en la producció. Hi ha censura i, encara pitjor, autocensura. Hi ha moltes pel·lícules que es queden sense fer i que no acabaran existint mai, projectes que

saps que no tindran finançament, i una pel·lícula requereix molts anys. Estem parlant d'anys invertits de la vida d'una directora. La diferència amb la literatura és que encara que no et publiquin un llibre, un cop escrit, ja existeix. En canvi, un guió és mort perquè el resultat serà totalment diferent segons qui el dirigeixi.

De tabús hem passat directament a parlar de censura i autocensura.
És clar. Els temes tabú ho són perquè hi ha censura. És raríssim que hi hagi certs temes que no es tractin, com la pederàstia. Et sorprendrà que per fer *La buena nueva*, el meu primer llargmetratge de ficció, a la televisió pública em van demanar si tenia el permís de l'Església, amb l'esquerra teòricament al poder. És llavors quan, en un punt de rebel·lia, decideixo fer-la pel meu compte i vaig tenir moltes dificultats per fer la segona part de la pel·lícula. Tothom coneix la implicació de l'Església en el nazisme, però ningú recorda que els feixistes van guanyar la Guerra Civil Espanyola perquè l'Església els va donar suport en contra del govern legítim de la Segona República. Em semblava que era una història que havia de contar.

Com busques rompre amb aquests tabús o censura?
És un exercici de creixement permanent, ningú és lliure o és just eternament. Se'ns omple la boca amb les paraules *llibertat* i *democràcia*; crec que cal que estiguem en contínua anàlisi i reflexió sobre què ocorre. La societat és el que nosaltres anem decidint que sigui i la responsabilitat és tant col·lectiva com individual. Jo trio els temes perquè tinc ganes de conèixer-los amb profunditat, i tot el procés que faig el transmeto als espectadors. La sort que tinc és que he pogut fer el que he volgut i com he volgut. Això sí, m'ha costat un preu, que ara no te'l diré. M'adono que he tingut moltes més dificultats que segurament no han tingut altres projectes que s'intueixen més taquillers. Així i tot, he comptat amb el suport del públic i de la crítica en molts casos. A part, busco gaudir de l'experiència, perquè tampoc és que sigui una judeocristiana [riu], sinó que m'aproximo i visc el camí creient en el compromís.

Has sigut jurat d'alguns festivals internacionals de cinema com el de Gijón o el d'Alexandria. Hi ha censura en aquests espais?
Els jurats són un espai de poder i, segons quins siguin els seus membres, s'estirarà cap a un costat o cap a un altre. És tot bastant subtil, però hi entren en joc els interessos personals dels seus membres i també de les distribuïdores, perquè els premis condicionen el futur recorregut de les pel·lícules. Per exemple, quan vaig ser presidenta del jurat del Festival Internacional de Cinema d'Alexandria, sí que em vaig trobar amb clars elements de censura. Al final depèn del gust dels membres del jurat i, ja ho deia Jorge Oteiza, els premis són un reconeixement a la docilitat de l'artista. La justícia és impossible a l'hora de concedir un premi perquè hi ha elements molt subjectius. Un guardó no te'l pots creure mai. En el millor dels casos, encara que sembli just, és que un grup de persones tenen certes afinitats amb el que has fet.

Com se subverteixen les desigualtats de gènere i les violències masclistes a través del cinema?
És molt difícil, però podem aportar el nostre granet de sorra a través de la imatge. No fem cap favor al masclisme quan propiciem noves masculinitats, per exemple, en el moment en què alguns es vegin reflectits en l'assassí de Nagore, fent sorgir noves sensibilitats i que vegin amb horror el que passa. Estem assistint a una transformació de la masculinitat que no es posa prou en valor. Crec que el canvi s'està produint cap a un punt molt més bonic per a l'home i no cap a una pèrdua de privilegis... Quin paperot, el d'abans, de fingir ser forts tota l'estona! Tornant al cinema, s'està reflexionant sobre un feminisme més profund. En aquest sentit, l'última pel·lícula que vaig veure és *Retrato de una mujer en llamas*, de Céline Sciamma. És un film militantment feminista. Com diu la seua autora, crec que tot cinema és polític, fins i tot el més banal. Però aquesta pel·lícula en particular no exposa un discurs feminista explícit, sinó més elevat, més metafòric, amb un nivell d'abstracció molt interessant.

“ ”

La diferència amb la literatura és que encara que no et publiquin un llibre, un cop escrit, ja existeix

La societat és el que nosaltres anem decidint que sigui i la responsabilitat és tant col·lectiva com individual

El teu darrer treball, *Varados*, és d'aquelles pel·lícules que barregen ficció i documental?
Totalment. L'ONG Zaporeak em va proposar fer unes píndoles per animar la gent a participar de les activitats que organitzen per recaptar fons. Al principi vaig pensar en fer un curtmetratge, i el que tenia clar és que els protagonistes havien de ser les persones refugiades, fixant-me en aquell espai en què estan "encallats", un temps horrorós en què no saps què serà de la teua vida. De les meues pel·lícules és la que tothom podria classificar com a ficció i documental alhora. Jo en dic pel·lícula perquè balla en els límits.

Per què està als límits?
Perquè vaig jugar amb llibertat i tenia ganes de provar i d'arriscar a veure què passava quan deixava els protagonistes sols davant la càmera. Els demanava, per exemple, que improvisessin una discussió quotidiana. És ficció que surt de la seua pròpia experiència i s'interpreten a ells mateixos, en una presa única i en el context i l'espai on estan "encallats".

Vau estar a Mória. De fet, durant el documental, Mohamed, un dels protagonistes, menciona que "Mória era un infern", recordant la seua estança allà. Com era el camp i les condicions de vida allà abans de l'incendi?
No hi vam poder entrar. El camp de Mória està contat amb un fora de camp en el documental. Ens vam quedar a les seues portes i el moment de gravar les imatges del passeig cap al camp va ser molt impactant. Infants i mares caminant sense rumb... Aquell és l'únic moment del documental en què la banda sonora inspira una marxa fúnebre. Aquelles entrades i sortides et feien intuir la no vida dins del camp. Espero que a partir d'aquí la gent tingui curiositat per furgar en el que està passant dins d'aquests espais. Cal que ens preguntem què és el que vindrà després, perquè tot això no ha fet sinó començar. O ens posem les piles o convertirem el món en un infern.

Pel sol fet d'haver nascut a Altsasu, tu podies tornar en qualsevol moment, fer les maletes i en poques hores tornar a ser a casa. Quin sentiment et provoca això?
És terrible i això passa amb totes les maletes, també amb les del dolor de la mare de Nagore. Per mantenir la salut mental, t'has de posar certes proteccions perquè, si no, t'acabes autodestruint. Jo poso la meua mirada sobre ells i els abraço aportant el meu granet de sorra de la manera més justa que crec.

Com cerques l'horitzontalitat?
Amb ganes de conèixer, curiositat i sentint-me part d'aquella cosa. Quan anava a fer *Extranjeras*, vaig veure la pel·lícula *Los espigadores y la espigadora*, d'Agnès Varda. Ella deia que els directors de ficció haurien de transitar pel cinema documental perquè ensenya humilitat. Aquella frase m'ha marcat molt perquè ara mateix la falsa humilitat és molt rendible i estic rodejada de falsos humils. No ho puc aguantar, prefereixo un superb abans que un fals humil.

> **Per mantenir la salut mental, t'has de posar certes proteccions perquè, si no, t'acabes autodestruint**

> **A 'Varados' em vaig arriscar a veure què passava quan deixava els protagonistes sols davant la càmera**

A *Extranjeras* et fixes en la història de dones migrants establertes al barri de Lavapiés de Madrid. Es pot establir algun paral·lelisme entre la seua situació i la que s'explica a *Varados*?
Extranjeras està centrada a Madrid, en com les dones emigrants acabades d'arribar transformen la ciutat, l'omplen de llum i de curiositat. Em vaig plantejar fer la volta al món sense sortir de Lavapiés. Si hi ha alguna similitud amb *Varados*, és que volia que fos un mirall entre nosaltres i elles, posar-nos davant del mirall.

Quina funció té aquest mirall?
L'horitzontalitat, que és l'única manera per començar a veure'ns com a iguals. Posar rostre i veu és molt important per deixar d'objectualitzar els cossos.

Quines anomalies creus que normalitzem de la nostra vida quotidiana?
Els valors occidentals que tenim interioritzats són tan profunds... Recordo l'escena d'*Extranjeras* d'una àvia peruana vinguda de la selva, sense dents, amb unes sabatilles de Disney, la seua bata i rodejada de la filla i les netes. Expliquen com noten que aquí es menyspreen els avis i àvies quan per a elles ho són tot. Es veu l'àvia tan feliç rodejada de les seues... i això aquí ho estem perdent. Hi ha valors que podem recuperar fixant-nos en elles.

Quin és el paper del cinema en una època d'exacerbació de la precarietat que s'accentua encara més en els camins dels fluxos migratoris?
L'art en general existeix per a millorar i transformar l'ésser humà. Els cineastes tenim una obligació en aquest sentit: analitzar en profunditat els conflictes que existeixen però donant-los llum. No podem matar l'esperança. La profunditat del discurs és obligatòria perquè no podem enfosquir més el món, hem d'obrir vies, i amb la nostra acció ho podem fer. Jo, en fer *Varados*, busco obrir-ne una de nova perquè altres contribueixin a transformar la realitat a través del que saben i els agrada fer. El cinema fa una certa funció de guia a través de la reflexió. En sectors com ara el nostre o el de l'educació, a vegades hi falta passió per transmetre'n. Jo m'esforço per posar esperança en temes molt durs a través de l'honestedat.

contrast

L'equiparació de peri
és una mesur

El llarg camí per la igualtat laboral

Beatriu Cardona i Prats | @BeatriuCardona
Àrea de les Dones de la Intersindical Valenciana

Si la pandèmia ens ho permetera, el 2021 hauria de ser recordat com l'any en què els permisos igualitaris per naixement i adopció es van fer efectius: per fi, i dos anys després de la publicació de la llei, les dues persones progenitores tenen un permís de setze setmanes. El Reial decret llei 6/2019, a banda del que significa pel canvi dels permisos a un paradigma inclusiu de tot tipus de famílies, és un dels molts passos que cal fer de manera decidida per eliminar part de les discriminacions en el món del treball que per les dones representa ser mares.

Sembla increïble que al segle XXI encara n'hàgem de parlar, però un fet tan imprescindible per a la supervivència de l'espècie com portar una criatura al món segueix sent vist com un gravamen laboral per a la mare. De manera conscient o inconscient, haurà de triar entre el seu desenvolupament professional i la maternitat. Això en el millor dels casos, ja que en d'altres, simplement, no serà contractada en una empresa privada per la por que té la patronal a tindre una treballadora amb menys *productivitat*. La reproducció continua estant, en el món capitalista i patriarcal, molt per sota de la producció.

Des del sindicalisme feminista i de classe, la lluita per l'alliberament de la classe treballadora sempre ha partit d'una base ferma: una societat no pot ser lliure si les seues dones no ho són. Açò implica que tota reivindicació obrera ha de ser necessàriament feminista, ja que si obviem la meitat de la ciutadania, ens tapem un ull: ni analitzarem ni solucionarem els problemes del tot. I amb els permisos per naixement i adopció sempre s'han fet una anàlisi i una llei a mitges.

Quan examinem la situació laboral de les dones, és ben evident que trobem dificultats en l'accés, les condicions i la remuneració. A pesar d'estar més ben qualificades, tenim taxes d'ocupació molt més baixes i taxes d'atur més elevades. Quan trobem feina, és molt probable que siga a temps parcial o en una feina de les anomenades "no qualificades", o fins i tot sense contracte. A l'hora de cobrar el salari, el tenim reduït i, per tant, la nostra pensió també està escurçada. I la principal causa de totes aquestes discriminacions és el pes que el patriarcat ha dipositat a les nostres esquenes: les cures, eixes tasques tan essencials per a la vida però al mateix temps tan ínfimament valorades. Com és possible que, ni tan sols després d'una pandèmia, encara hi haja qui no veu que, si no ens cuidem, netegem, alimentem, nodrim i curem, és impossible subsistir? I com és possible que eixes feines que fem les dones no es reconeguen, es dignifiquen, es compartisquen i es redistribuïsquen?

És en aquest marc en què, des del meu punt de vista, cal pensar els permisos per naixement i adopció iguals i intransferibles: en corresponsabilitzar totes les famílies i totes les persones de la cura que cal tindre les unes de les altres; en què puguen tindre el temps que la criatura necessita d'atenció, sense que això siga una motxilla feixuga que carregue una de les dues parts; en què una dona jove puga buscar feina sense que li pregunten sobre la seua vida privada. Només si els homes s'impliquen en les cures de manera directa i sistemàtica, podrem fer que les dones deixem de sentir-nos culpables de voler gaudir d'una vida professional en les mateixes condicions que ells.

Encara ens queda molt de camí, perquè els permisos no són obligatoris i quatre mesos es queden curts. Però són un bon inici per ensenyar que les cures són responsabilitat de totes... i tots.

/ EMEA
@em_ea

misos per naixement
a igualitària?

Situar les maternitats i la criança al centre

Míriam Nicodemus Escribano i María José Burgos González | @PlataformaPetra
Plataforma PETRA Maternidades Feministas

Som una associació de mares que lluitem per la visibilització de la maternitat des d'una perspectiva feminista i per dotar de drets i recursos la criança. Ens oposem a l'actual llei de permisos parentals iguals i intransferibles, ja que considerem que no és una demanda de les mares i que no respon a les necessitats de les i els bebès. L'ampliació del permís de maternitat (congelat des de 1989) sí que és una demanda històrica de les mares, grups de suport a la lactància materna, criança i professionals de la salut. Aquests permisos, tot i que es proposen com una mesura igualitària, no tenen en compte els processos sexuals i reproductius de les dones -gestació, part, postpart, exterogestació i lactància materna- ni tampoc cobreixen les necessitats de les i els bebès. Una llei que ignora aquestes realitats, en una suposada cerca de la igualtat al mercat laboral, no és feminista ni equitativa i no posa les cures al centre.

A més, no és una mesura que fomenti la corresponsabilitat, perquè un permís que s'ha de gaudir forçosament el primer any de vida del nadó no garanteix la incorporació dels homes a les cures, ni molt menys de la manera que realment necessita la díada mare-bebè. Aquells homes que ja eren corresponsables abans de ser pares ho continuaran sent, amb permís o sense. La cura i les necessitats d'un fill o filla són molt diferents a les 16 setmanes de vida que als 12 mesos o als 3, 9 o 15 anys, i calen uns permisos que s'hi adaptin. Volem educar en corresponsabilitat en tots els àmbits de la vida, sense fer experiments durant el període més vulnerable i delicat de la vida humana.

Un altre dels motius del nostre rebuig als permisos iguals i intransferibles és la discriminació a les famílies monomarentals, que disposen de la meitat del temps de cures remunerades que les famílies biparentals. I també volem visibilitzar totes aquelles dones que no tenen ni tan sols accés al permís de maternitat per no complir els requisits que exigeix la seguretat social, i per aquest motiu exigim que el permís sigui universal i no condicionat a la cotització.

A més, aquests permisos no portaran més igualtat laboral, perquè el mercat té dinàmiques profundament patriarcals que no es corregeixen amb uns permisos que continuen empobrint les mares. L'any 2019 van ser 117.775 els permisos remunerats sol·licitats per homes i 112.990 els sol·licitats per dones (amb el conseqüent augment de despesa pública, ja que són els homes els qui tenen millors ocupacions i cotitzacions). En canvi, aquell mateix any les mares vam sol·licitar 42.857 excedències per cuidar -sense remunerar- i els homes només 5.320. També les reduccions de jornada són majoritàriament sol·licitades per mares. Per tant, tot i l'ampliació de permisos paterns, les mares som les que continuem cuidant gratuïtament, i és per culpa d'un permís insuficient que intentem allargar fent malabars i empobrint-nos.

Des de PETRA Maternidades Feministas demanem l'ampliació i la transferibilitat dels permisos per naixement, amb mesures que s'assemblin a països europeus més avançats en polítiques d'igualtat. Tenim una proposta pragmàtica adaptada a la realitat actual (i que, per tant, suma només 32 setmanes en total), però la nostra proposta òptima seria de 52 setmanes de permís remunerat, 6 de les quals podrien ser intransferibles per a cadascun dels progenitors i la resta haurien de ser transferibles.

No és la maternitat allò que ens penalitza, és haver de *maternar* amb unes polítiques guiades pels interessos del capital i el mercat laboral.

pàgina oberta

La vacuna de la 'normalitat'

Joan Sala Coromina | @S4Joan
Biòleg i oceanògraf

Des de les primeres alarmes sobre la pandèmia del coronavirus, el descobriment i la distribució de la seva vacuna ha estat la principal fita dibuixada a l'horitzó col·lectiu. Tenim pressa per trobar la solució que ens permeti seguir les nostres vides com abans. Però, i si la pandèmia no és circumstancial sinó que és una advertència per tal que donem un tomb en la manera d'entendre les nostres vides?

La majoria ubiquem l'origen del coronavirus a Wuhan, però exactament quin és el seu origen? És acceptat que prové de la interacció de pangolins salvatges amb humans i que al saltar a la nostra espècie hauria originat una nova malaltia, ràpidament estesa en un món globalitzat. Així doncs, per aturar pandèmies com l'actual, hauríem de controlar aquestes interaccions? En el cas de Wuhan, el contacte entre el pangolí i l'humà és derivat de l'interès econòmic propi d'aquesta espècie. Tot i així, les interaccions entre humans i espècies amb possibles patògens són cada cop més comunes degut a la degradació dels ecosistemes tropicals. La demanda de mercat genera explotació dels boscos, que cada cop estan més fracturats i degradats, per exemple, degut a la necessitat d'ampliar les terres de cultiu. Als humans, que directament exploten les masses forestals, s'hi sumen els assentaments que es fan als nous límits dels boscos, envaint així aquest ecosistema. Això, juntament amb el fet que les espècies autòctones es veuen obligades a desplaçar-se, crea un ambient propici per a la transmissió de malalties d'animals a humans.

En un ecosistema, potser anàlogament al que passa a les societats, la diversitat actua com a estabilitzadora. És a dir, com més organismes diferents hi hagi en un entorn, més fàcilment es poden complir les diverses funcions dins un ecosistema i, per tant, que el sistema, globalment, tingui la capacitat de seguir funcionant malgrat possibles desajustos interns. En un ecosistema degradat, poc divers, més fàcilment es donen les condicions perquè una espècie es reprodueixi en excés sense que cap altra l'aturi, com per exemple el cas d'un virus, que origina una pandèmia. Així doncs, l'origen de la pandèmia està vinculat a la destrucció d'ecosistemes naturals.

La resposta social a la crisi sanitària podríem dir que ha tingut dues vessants: la negació i la confrontació. La primera argumenta la inexistència del virus o l'atribució del seu origen a laboratoris científics. La segona, l'adoptada majoritàriament per les administracions, s'ha vehiculat en gran part a través d'un discurs bellicista en el qual hi ha un enemic (el virus) i una batalla que lliurem amb l'objectiu final d'eliminar-lo. Com en tota batalla, hi ha heroïnes, vençudes i lluitadores. Profetitzem la seva fi gràcies a la intel·ligència i la tecnologia humanes, que ens permetran crear una vacuna que posi fi a aquest malson per sempre.

Ara bé, no és també la confiança en la tecnologia una estratègia negacionista a mitjà termini? Negacionista de la nostra vulnerabilitat enfront de la natura? La vacuna segurament és una bona estratègia per parar el cop de la pandèmia, però, darrere seu, no estem perpetuant-nos en el paradigma de la invulnerabilitat? No ens seguim posicionant per sobre dels efectes que té la natura sobre nosaltres com si no en fóssim responsables? No és nou dir que hem crescut com a societats d'esquena a la natura i sobretot als efectes que nosaltres mateixes hi provoquem. Tot i així, totes les alertes sobre el canvi climàtic global no semblen generar grans reaccions polítiques ni econòmiques en el si de les institucions, però tampoc discursos polítics que ens aglutinin per intentar mitigar-lo col·lectivament i des de baix. Ens situem com si nosaltres no afectéssim la natura ni ella a nosaltres, probablement en part degut a la distància entre les causes i les conseqüències directes d'aquests canvis, que fan difícil empatitzar-hi. Ara bé, el dolor, la ràbia i la frustració originats per la pandèmia sí que els sentim, de prop i globalment. I si enfoquem aquesta vivència en la direcció de generar canvis en el seu origen i no tant en l'esperança de la vacuna salvadora?

El capitalisme del creixement sense aturador ens ha portat a sotmetre el planeta a un estrès al qual comença a respondre. La pandèmia del coronavirus és molt probablement una conseqüència de la degradació dels ecosistemes provocada pel sistema econòmic actual. Admetre'ns vulnerables a aquests canvis ens hauria de permetre entendre que necessitem un canvi de relació amb l'entorn natural en què vivim. No podem seguir negant-lo ni batallant-hi en contra. Ens hauria de permetre enfocar la lluita contra el virus des de l'arrel, és a dir, des de la lluita contra el sistema productiu extractivista globalitzat i enfocar-nos a generar i exigir canvis en els sistemes econòmics per fer-los realment sostenibles amb l'entorn a llarg termini.

> *La pandèmia del coronavirus és molt probablement conseqüència de la degradació dels ecosistemes provocada per l'actual sistema econòmic*

/ SARA JANSEN
@janser_sar

La memòria de la fruita

Pau Agost i David Navarro a la finca forestal del castell de Xinquer, a la serra d'Espadà / ANDREU ESTEBAN @andreuest

Projectes associatius recuperen varietats de fruiters tradicionals en risc de desaparéixer com a resposta a la pèrdua de la diversitat biològica cultivada i el model agrícola intensiu

Ester Fayos | @EsterFayos

Són les cinc de la vesprada d'un dia tardorenc a la serra d'Espadà. El sol comença a amagar-se entre les abruptes muntanyes que conformen el paisatge, governat per la surera, el pi, l'olivera, l'ametller i la garrofera. Pau Agost i David Navarro, dos joves obstinats a construir el seu projecte vital al món rural, ens esperen a la placeta d'enfront del Museu de Ciències Naturals d'Onda (Plana Baixa), una de les portes al parc natural de la serra. No tenim temps a saludar-los que Agost ja arrenca la furgoneta per recórrer la serpentejant carretera que condueix a l'Alcúdia de Veo. A escassos quilòmetres d'aquest municipi de 188 habitants es troba el que s'ha convertit en la seua segona llar: la finca forestal del castell de Xinquer. És ací on desenvolupen Empelts de la Memòria, un projecte de recuperació de varietats fruiteres locals en risc de desaparéixer i de creació d'un arborètum -una mena de jardí botànic per a conservar-les-, i on aterren les seues tres lluites: la cura de la biodiversitat cultivada, la preservació de la memòria rural i l'increment de la vida als pobles.

Aquest tipus de projectes de recuperació i conservació de varietats al País Valencià sorgeixen arran de dues amenaces latents. D'una banda, el despoblament de les zones d'interior -a principis de 2020, dels 542 municipis valencians, 215 no arribaven als 1.000 habitants- i, com a conseqüència, la necessitat de crear fonts d'ocupació basades en l'aprofitament sostenible dels recursos rurals per revertir els desequilibris demogràfics entre les ciutats i els pobles. D'altra banda, la pèrdua de la diversitat biològica cultivada. Segons l'últim informe de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO), de les 6.000 espècies vegetals que es cultiven per a obtenir aliments, menys de 200 contribueixen "de manera substancial" a la producció alimentària mundial, i només nou representen el 66% del total de la producció agrícola. Així mateix, la mateixa entitat xifra en un 75% »

» la pèrdua de la diversitat agrícola mundial en el darrer segle.

La causa principal de la desaparició de les varietats antigues és "la implantació del sistema agroalimentari capitalista, que sols busca estandarditzar una varietat per fer-la rendible, mentre que se substitueixen les tradicionals", explica Pau Agost, biòleg ambiental especialitzat en l'agroecologia i membre de la junta directiva de l'associació Connecta Natura. Des que va desenvolupar el projecte Empelts de la Memòria per al seu treball de fi de màster, ara fa al voltant de dos anys, ens detalla que han aconseguit recuperar més d'una seixantena de varietats d'espècies diferents -albercoc, préssec, poma, pera, pruna, figa, magrana o codony-, i estan treballant per multiplicar-les i posar-les a l'abast de la pagesia local per tal d'establir una conservació participativa. "Recuperem les que corren més perill. Encara estem acabant d'acotar l'olivera i l'ametller, que són les que més s'han treballat ací des del franquisme, quan va començar el procés d'homogeneïtzació", matisa.

Inici de l'empeltada amb una incisió a la branca / A. E. @andreuest

Un procés en tres fases

El treball que desenvolupen es divideix en tres fases simultànies: recuperació, conservació i revalorització. En la primera, es duu a terme una investigació etnogràfica a partir d'entrevistes al veïnat camperol de la zona i visites als bancals per a conéixer el context agrícola, les varietats de fruiters tradicionals, la seua localització i el nivell de risc d'extinció, així com els coneixements associats al seu cultiu.

En la segona fase, s'empelten les varietats -s'insereix una porció de teixit del fruiter a recuperar en els troncs d'altres arbres de la mateixa família botànica, de manera que l'empelt es nodreix de la planta arrelada i creix com una de nova- i s'estudia el seu creixement tenint en compte diversos aspectes, com el tipus de terra i de poda o el clima. "L'èxit d'aquesta fase -subratlla Agost- és que molta gent puga reproduir-les i guardar-les i, al mateix temps, que la conservació dels fruiters faça moure la gent per recuperar la memòria i defendre el territori".

En la segona fase s'insereix una porció de teixit del fruiter a recuperar en els troncs d'altres arbres de la mateixa família botànica

Per últim, una vegada ja no hi ha perill de pèrdua, es treballa per estudiar i promoure les varietats, amb la finalitat de poder diversificar l'agricultura de muntanya i dinamitzar el territori mitjançant la seua comercialització en grups de consum de proximitat.

Marco Sangiorgo, un italià de la Llombardia establert a Cruïlles (Baix Empordà), fa més d'una dècada que es dedica a la recuperació de varietats tradicionals de pruna, albercoc, cirera, poma, magrana o figuera. El seu centre de reproducció i refugi de fruiters i fruits silvestres, Arboreco, compta amb una col·lecció de més de 170 varietats antigues i està format per diverses parcel·les agrícoles repartides per la comarca, tot i que l'activitat principal la desenvolupa als peus del massís de les Gavarres. "Les varietats no són nostres, són de tothom; per tant, si algú ens demana material vegetal per empeltar, el donem. El que sí que venem són les plantes ja empeltades", manifesta.

Per ara, es financen a través de la venda de planters a persones interessades i/o a agricultores ecològiques, així com de l'organització de cursos, tallers i xerrades per ensenyar a empeltar o podar. "No rebem cap ajut públic, encara que en el darrer any n'ha sortit un i sí que estem interessats a demanar-lo", detalla Sangiorgo, qui no amaga, però, la seua reticència a dependre de les subvencions. "Els ajuts han de vindre, però el més important és facilitar l'accés a la terra i deixar de promoure l'agricultura intensiva", exigeix.

Els projectes de conservació de varietats fruiteres tradicionals s'integren en diverses xarxes de treball col·laboratiu

Enxarxar-se al territori

Els projectes de conservació de varietats fruiteres tradicionals s'integren en un col·lectiu molt més ampli de xarxes de treball col·laboratiu, com la Xarxa Catalana de Graners; l'Asociación Galega Froita Autóctona do Eume, a Galícia; la Red de Semillas, en l'àmbit de l'Estat espanyol, o Fruits Oubliés, a l'Estat francés. Gràcies a la seua tasca, les administracions públiques han començat a implicar-se en la recuperació de la biodiversitat cultivada. A Catalunya, l'any 2013, el Departament d'Agricultura va aprovar el Pla d'acció per a la biodiversitat cultivada. A través d'aquest, s'han destinat ajuts a la caracterització, promoció i divulgació de les varietats, mentre que en els últims anys les conservadores han aconseguit que els esforços inversors també s'orienten cap a la conservació i cultiu.

En les Illes, l'any 2018, es va publicar un decret per a la conservació de les varietats locals, el qual va propiciar la creació del *Catàleg de les varietats locals d'interès agrari de les Illes Balears* i d'una comissió on estan representades associacions del sector i institucions. Per a Toni Calafell, enginyer tècnic agrícola del Consell

Empelt d'una branca a un patró / A. E. @andreuest

Balear de Producció Agrària Ecològica (CBPAE), membre de l'Associació de Varietats Locals de Mallorca i recuperador i conservador de varietats locals de cirera, pruna i préssec en una finca d'Estellencs -municipi de 327 habitants de la serra de la Tramuntana-, l'administració ha fet un "bon treball" perquè les varietats queden documentades i es reconega aquest treball "de manera oficial". No obstant això, critica la manca de suport cap a la tasca de recuperació i coneixements agronòmics.

Pel que fa al País Valencià, el Pla per a la diversitat agrària, aprovat en 2017, ha possibilitat la publicació del *Catàleg valencià de varietats tradicionals d'interès agrari*. Tanmateix, només s'hi recullen algunes varietats hortícoles, principalment les més conegudes de les comarques del Túria-Xúquer i de les Comarques Centrals, negligint la gran diversitat d'arreu del territori. "Tenim un problema estructural a l'hora de fer inversions", considera Agost fent referència al curtterminisme dels ajuts i al fet que es destinen grans subvencions a grans organitzacions "en comptes de destinar xicotetes quantitats a xicotets col·lectius arrelats al territori". En aquest sentit, els membres de Connecta Natura critiquen que són les entitats amb gran capacitat econòmica les que poden accedir a les ajudes més beneficioses per a desenvolupar projectes de recuperació de la biodiversitat. En canvi, després externalitzen el treball a associacions especialitzades en aquest àmbit i que treballen sobre el terreny. "Nosaltres els preparem propostes concretes per al projecte, però són els grans els que el presenten i, per tant, els que obtenen el mèrit i continuen creixent. Invertim la situació, no?", proposa.

Connecta Natura critica que són les grans entitats les que tenen més facilitat d'accés a les ajudes per recuperar la biodiversitat

Resiliència al canvi climàtic

Fa quasi dues dècades que Cesáreo Casino, agricultor i president de l'Associació Albar –formada per una cinquantena de persones amb experiència en el desenvolupament i sostenibilitat rurals–, treballa per la recuperació de la diversitat de la fauna i flora tradicionals de la comarca del Racó d'Ademús. "Nosaltres no en traiem cap benefici econòmic, ho fem per convicció", rebla amb rotunditat. Especialitzats en la recuperació de varietats locals de poma, des de l'Associació Albar posen l'accent en els avantatges que presenten les varietats antigues sobre les comercials, sobretot perquè "posseeixen un valor nutricional més elevat" i "resisteixen millor a les condicions del territori i climatològiques". Segons el biòleg ambiental Pau Agost, les característiques genètiques de les varietats antigues, adquirides a partir de processos de selecció i millora, les han preparat per a sobreviure a condicions climàtiques adverses. "El procés d'homogeneïtzació repercuteix en la genètica. Les varietats modernes tenen una diversitat genètica menor, perden complexitat, i això els fa tenir menys ferramentes per a adaptar-se a plagues o canvis climàtics", explica. En canvi –afegeix–, "la diversitat genètica de les varietats tradicionals és major; potser no t'assegures tenir cent quilos de fruita cada any, però sí que t'assegures un ecosistema més divers, més resilient a qualsevol crisi, més sa i més independent de les empreses i el petroli". Cuidar la biodiversitat cultivada no es pot deslligar de la defensa d'un model de producció agrària molt més sostenible i resilient, així com tampoc d'una forma de vida rural, vinculada al camp i a una determinada relació amb la terra i l'entorn; un vincle que Agost i David Navarro, des del projecte Empelts de la Memòria, confien que no només evitarà perdre la sobirania alimentària i el patrimoni col·lectiu que representen aquestes varietats, sinó també l'arribada d'una catàstrofe climàtica i l'abandó i la desaparició dels pobles enclavats en la serra d'Espadà.

Un conflicte **lluny del blanc i el negre**

Després de set anys de guerra, el Iemen suma 112.000 víctimes mortals i ha quedat fragmentat en sis territoris controlats per guerrilles aliades amb diferents països de la regió

Sarah Al-Areqi | @SarahAreqi
Investigadora iemenita de l'Institut d'Estudis sobre Drets Humans del Caire

Des que el 2014 el grup houthi -també conegut com a Ansar Allah- va llançar la seva insurrecció i va prendre el control de la capital iemenita de Sanà, i l'Aràbia Saudita va intervenir per frenar els seus avenços -un any després-, el Iemen ha viscut en un estat permanent de conflicte. La guerra, que ja ha entrat en el seu setè any, ha provocat la mort de més de 112.000 persones com a resultat directe de la violència, inclosos 3.153 infants.

La dinàmica de poder en el conflicte és asimètrica. Els grups interns lluiten no només per la victòria militar sinó per la legitimitat, mentre que els poders regionals donen suport als respectius bàndols locals, una situació que ha provocat un estancament devastador. Això té un impacte humanitari, econòmic i ideològic evident en la població iemenita, que ara viu enmig de serioses necessitats humanitàries. Aquest fet agrega més complexitat als esforços per aconseguir una pau social. A mesura que el conflicte s'intensifica, augmenten la resistència, el dolor i els greuges. També hi ha un sentit de victimització col·lectiva, constantment alimentat per cada secta, regió i entitat.

Fragmentació d'actors sobre el terreny

La guerra sovint s'ha descrit com un conflicte indirecte entre l'Iran -un estat de majoria xiïta- i l'Aràbia Saudita -al costat d'altres estats àrabs majoritàriament sunnites. En realitat, el conflicte del Iemen és una lluita amb múltiples capes pel poder i la riquesa. Això ha deixat un país profundament fragmentat en cantons, amb dinàmiques polítiques i línies de control pròpies, i amb diferents nivells de legitimitat local i internacional.

Els houthis han consolidat el seu control territorial al nord del país, i compten efectivament amb el suport de l'Iran. D'altra banda, l'anomenada *coalició antihouthi* és lluny de ser monolítica. Algunes àrees com Marib, al-Jauf, el nord de Hadramaut, al-Mahra, Shebua, Abyan i la ciutat de Taiz segueixen alineades amb el govern d'Abd Rabbuh Mansur Al-Hadi, reconegut internacionalment i que està apadrinat per l'Aràbia Saudita. Per la seva banda, els Emirats Àrabs Units (EAU) han apostat per donar suport a dues forces diferents: el Consell de Transició del Sud, independentista, que controla Aden i algunes zones properes, i les Forces de Resistència Conjunta, que han pres el poder en districtes al llarg de la costa del mar Roig i Hadramaut. Qatar dona suport al partit Islah, la branca nacional dels Germans Musulmans, mentre que el veí Oman -que ha estat un important mediador- ha fet aliança amb algunes tribus locals a la frontera que comparteixen ambdós països.

La divisió en el bloc antihouthi es va fer evident l'estiu del 2019, quan el Consell de Transició del Sud (STC) es va apoderar d'Aden, la fins llavors capital temporal del govern de Hadi. Per tal d'evitar una guerra interna, l'Aràbia Saudita va forçar un acord de pau a Riad el desembre d'aquell any.

En un escenari així de fragmentat, el poder està difús i els actors -que busquen reconeixement

> Els houthis han consolidat el seu control territorial al nord del país i compten amb el suport de l'Iran

> El bloc antihouthi està fragmentat en cinc faccions, que s'han aliat amb els Emirats Àrabs Units, l'Aràbia Saudita, Qatar i Oman

Massacre provocada per un bombardeig de l'Aràbia Saudita sobre territori houthi

polític a través de negociacions de pau o presència militar- varien en la mesura que són capaços de controlar els buròcrates i les autoritats *de facto*. La inestabilitat actual ha generat conflictes interns en el marc de les faccions bel·ligerants, complicant encara més els esforços internacionals per posar fi al conflicte.

Una de les pitjors crisis humanitàries

El conflicte vigent ha derivat en una de les pitjors crisis humanitàries en marxa a escala mundial. Més de 22.000 atacs aeris per part de l'Aràbia Saudita i els Emirats Àrabs Units i anys de combats sobre el terreny han deixat més de 100.000 persones mortes. A la vegada, el conflicte ha provocat 3,6 milions de desplaçats i, segons els càlculs de les agències internacionals, fins a 16 milions de persones es troben en risc de fam, una tendència que podria empitjorar els propers sis mesos, indiquen els experts.

De fet, un dels temors de les organitzacions humanitàries era l'impacte que podria tenir sobre el terreny la designació dels houthis com a grup terrorista per part dels Estats Units, en el marc de la seva campanya contra l'Iran. Però, just en el temps de descompte, la recentment aterrada administració de Joe Biden ha congelat la prohibició de fer transaccions amb el moviment rebel, almenys fins al 26 de febrer. Això dona aire a un territori que importa entre el 80% i el 90% del menjar, el combustible i les medicines que s'hi consumeixen, i a una població que depèn fortament de les remeses que la diàspora envia a les seves famílies, en el marc d'una economia molt inflacionista.

L'altra gran font d'inestabilitat és l'ajuda humanitària. Segons les Nacions Unides, vuit de cada deu persones al Iemen en necessita, però el seu finançament internacional ha patit una enorme reducció. Només s'ha assolit el 56% dels fons sollicitats per l'ONU, que amb prou feines ha pogut cobrir les necessitats mínimes requerides.

En el cas del Iemen, a més, la pandèmia global per coronavirus s'ha sumat a un brot de còlera -que ha afectat més de dos milions de persones des del 2016-, la febre del dengue, la malària o la diftèria. La major part de la població només pot rebre assistència sanitària a través d'un sistema de salut extremadament dèbil i precaritzat. Així, l'abast de la COVID-19 al país roman una incògnita degut a la destrucció dels centres de salut, la reduïda capacitat per fer tests a la població i la por social a l'estigma.

Més de 22.000 atacs aeris de l'Aràbia Saudita i els Emirats Àrabs Units i anys de combats deixen més de 100.000 morts

Un embargament armamentístic ajudaria a establir mecanismes per arribar a un alto al foc eficaç i dinamitzar les negociacions de pau

Rendició de comptes: un primer pas

Malgrat les constants vulneracions del dret internacional, els crims de guerra i altres delictes greus, han passat prop de set anys de guerra i cap instància internacional ha reclamat responsabilitats a cap dels actors armats implicats en el conflicte. El 2020, el grup d'experts de les Nacions Unides al Iemen va considerar que hi ha una "pandèmia d'impunitat" sobre el conflicte, cosa que l'ha agreujat i prolongat fins a l'actualitat. I va demanar al Consell de Seguretat que referís la situació del país al Tribunal Penal Internacional.

Tant la coalició liderada per l'Aràbia Saudita i els EAU com les forces houthis han llançat morters, coets i míssils contra àrees densament poblades, en llocs com Marib, Taiz i Hodeida, segons ha pogut documentar Human Rights Watch. Ho han fet amb municions adquirides a països com els Estats Units, l'Estat francès o el Canadà, entre d'altres. Sense anar més lluny, al novembre, l'administració Trump va notificar una venda bilionària d'avions de combat F-35 i drons armats als EAU, malgrat el seu llarg historial de violacions de la llei internacional al Iemen.

En aquest sentit, organitzacions de drets humans d'arreu del món segueixen exigint als països europeus i nord-americans el bloqueig de les seves vendes d'armament a països implicats en la guerra del Iemen. Un embargament armamentístic no només reduiria el nombre de víctimes mortals, sinó que ajudaria a establir mecanismes per arribar a un alto al foc eficaç i dinamitzar negociacions de pau.

Gir en les negociacions de pau

Les negociacions de pau liderades fins ara per l'ONU no han servit per aturar la violència ni el vessament de sang. Aquest fracàs posa en qüestió el model de converses de pau, que fins ara s'ha basat en una negociació entre dos blocs -houthis per una banda, govern de Hadi per l'altra-, i fa plantejar si s'adequa a la realitat sobre el terreny.

Per garantir un procés de pau factible és imprescindible reconèixer la complexitat, tenir en compte les divisions territorials i polítiques, i garantir la inclusió de tots els actors clau: totes les forces iemenites han de poder participar en la taula de negociacions per assegurar que les converses vagin a bon port. No només aquelles armades, sinó que les organitzacions internacionals haurien de pressionar perquè també s'hi incloguessin representants de la societat civil, un fet que obligaria els principals contrincants a tenir-los també més en consideració en els seus tractes diaris.

Xile escriurà la **primera Constitució paritària del món**

La nova Carta Magna posa fi a trenta anys de transició i serà redactada per 155 ponents, la meitat de les quals seran dones

Meritxell Freixas | @MeritxellFr
Santiago de Xile

El 5 d'abril de 2021 serà una data històrica. Ho serà, sobretot, per a la societat xilena, però no només. El país sud-americà escollirà les 155 persones que redactaran la nova Constitució, la meitat de les quals seran dones. Una fita inèdita fins ara. Per primer cop, un òrgan constitucional estarà format pel mateix nombre d'homes que de dones, perquè així ho estableix la llei que empara el procés constituent que s'ha obert a Xile.

La mobilització sostinguda als carrers de les principals ciutats del país des de l'octubre de 2019 i fins a l'arribada de la pandèmia va empènyer la classe política a pactar la convocatòria d'un plebiscit sobre la Carta Magna. La votació, que va tenir lloc el 25 d'octubre, va desembocar en una majoria aclaparadora a favor d'enterrar el text legal vigent, herència de la dictadura d'Augusto Pinochet (1973-1990), i obrir una nova etapa històrica. Per a moltes veus expertes, aquest és el final de més de trenta anys de transició.

La llei que garanteix la paritat de gènere és una reforma constitucional que va ser aprovada a principis de març, després d'un pols del moviment feminista amb les institucions polítiques. Activistes, acadèmiques i parlamentàries van unir esforços per assegurar la plena representació de les dones a l'assemblea constituent (o Convenció, com se l'ha batejat a Xile): "L'acord polític que van firmar els partits no considerava la igualtat de participació de les dones. Això no va passar inadvertit i les feministes van activar les alarmes i es van organitzar entre sectors que normalment no estan gaire articulats", explica Valentina Moyano, membre de la Xarxa de Politòlogues, que va formar part d'aquest procés. Aquesta aliança estratègica va aglutinar polítiques tant d'esquerra com de dreta i va concentrar tota la pressió al Congrés: "Les dones van ser presents a totes les discussions del Parlament, d'on històricament han estat excloses, i a les últimes sessions van ocupar la tribuna de la sala en un ambient que no s'havia vist en altres votacions", recorda la politòloga.

> El plebiscit sobre la Carta Magna va aconseguir una àmplia majoria a favor d'enterrar el text legal herència de Pinochet

> De totes les edats i zones geogràfiques, els perfils de les candidates constituents són diversos i variats

Candidatures diverses

Des d'acadèmiques fins a activistes, de totes les edats i zones geogràfiques, els perfils de les candidates constituents són diversos i variats. "Les feministes han ampliat el concepte de *paritat* per tal que també ocupin aquest espai lesbianes i companyes de comunitats dissidents, pobladores i treballadores que històricament han quedat excloses dels espais de poder", comenta Sofía Brito, coautora del llibre *La Constitució a debat* i editora de *Per una Constitució feminista*.

"Soc part d'un moviment gegant que proposa dur a terme la transformació més gran que ha viscut Xile. Parlem de canviar la Constitució, però no a força de petites reformes. Ens hem cansat de la política tradicional -completament elitista i masculinitzada-, de l'exclusió, la injustícia, la desigualtat i la discriminació", reclama l'advocada constitucionalista Bárbara Sepúlveda, directora de l'Associació d'Advocades Feministes (Abofem) i candidata a la llista del Partit Comunista pel districte de Recoleta, un dels més populars de l'àrea metropolitana. A la mateixa llista, però sota les sigles de Revolució Democràtica -integrada a la coalició d'esquerres Frente Amplio-, es presenta Luz Vidal, líder sindical del col·lectiu de treballadores de la llar: "Ens hem de fer càrrec de totes les injustícies que han passat per alt. Ser part de la Convenció, per al sector que represento, seria un acte reparador per tantes discriminacions que hem patit durant aquests anys de lluita per conquistar drets laborals", diu.

Al districte de Santiago, que concentra els barris del centre de la capital, hi ha diversos noms vinculats a la militància feminista i al moviment estudiantil, com Antonia Orellana o Emilia Schneider, ambdues del Frente Amplio i de 31 i 24 anys, respectivament. "Durant anys, en les lluites estudi-

Cantant i ballant "El violador eres tú" a Santiago de Xile / ELENA BULET @elenabulet

antils i feministes hem xocat contra el mur d'un sistema polític molt impermeable, contra els cadenats i forrellats que blinden la Constitució i que ens han impedit avançar. Ara veiem la possibilitat de trencar amb això", sosté Schneider, que també representa la població trans.

Des del sud del país, a la ciutat de Concepción, s'hi presenta Tammy Pustilnick, advocada de la Fundació Iguals, que vetlla pels drets de la comunitat LGBTIQ+: "No volia quedar-me mirant aquest procés des de fora. Tant que ens hem queixat -i amb raó- de la Constitució i l'impacte que té sobre la nostra vida quotidiana, almenys havia d'intentar-ho", exposa.

Agenda feminista

Els temes que les candidates volen portar a l'assemblea recullen les demandes que les xilenes han plantejat des del retorn a la democràcia. "Hi ha una acumulació històrica de reclams que tenen a veure amb la dictadura, com la prohibició de l'avortament i els drets sexuals i reproductius de les dones", comenta Orellana. "Hem de poder consagrar el dret a decidir, i també altres temes com el reconeixement del treball domèstic de les cures i posar fi a les estructures neoliberals que precaritzen, sobretot, les dones", afegeix. El concepte de família i la paritat a les esferes de poder són altres aspectes que les dones volen abordar durant el debat constituent.

"Tot el text s'haurà d'escriure amb perspectiva de gènere i basar-se en els principis de solidaritat, igualtat substantiva i corresponsabilitat social de les cures. Cal que es reconeguin totes les identitats i tots els pobles originaris i els seus drets, amb una menció especial a les dones indígenes i els seus coneixements ancestrals", proposa Bárbara Sepúlveda. De fet, del total d'escons que ocuparan les dones, almenys vuit seran per a representants dels pobles originaris, que, també per llei, tenen reservades 17 cadires en total.

> El concepte de família i la paritat a les esferes de poder són aspectes que les dones volen abordar en el debat constituent

> Si els terminis es compleixen, el nou text se sotmetrà a un plebiscit de sortida durant el segon semestre de 2022

Paritat a la llista i al resultat

Fins ara, cap país del món ha aconseguit una participació de les dones tan alta en un òrgan constituent. El 2011, Tunísia va arribar quasi al 30% dels escons de la seva assemblea gràcies a una llei de quotes; la Convenció boliviana de 2009 va arribar al 34,5% i a Islàndia, el 2010, el Consell Constitucional va incloure 10 dones, d'un total de 25 consellers. Cap dels casos, però, arriba al 50%.

La particularitat del model xilè és que la paritat no es busca només a les llistes electorals, sinó que s'aplica també al resultat. "S'ha dissenyat un mecanisme correctiu per tal que la proporció entre els dos gèneres sigui de 45-55%, cap dels dos pot superar l'altre en la composició final", precisa Sofia Brito. La norma estableix que a cada districte es conformaran llistes encapçalades per dones que s'alternaran de forma successiva amb homes. Només en cas de les llistes senars, un dels dos gèneres pot superar l'altre, com a màxim en una candidatura.

El calendari de la Convenció Constituent és atapeït. Tot just aquest mes, s'han presentat les llistes definitives, que inclouen un total de 3.382 candidatures, de les quals més de 2.200 són d'independents que concorren sense sigles de partits polítics i quasi 200 pertanyen a representants de pobles originaris. Després de la votació del mes d'abril, que coincideix amb les eleccions municipals i regionals, els i les constituents escollits tindran 9 mesos (que poden prorrogar-se fins a 12) per escriure una nova Carta Magna. El període es preveu intens, perquè els principals temes i demandes es discutiran a la Sala, però també als carrers. Si els terminis es compleixen, el nou text se sotmetrà a un plebiscit de sortida durant el segon semestre de 2022. Amb l'aprovació ciutadana de la proposta arribarà l'inici d'una nova etapa històrica.

EL VIRUS TRUMPISTA JA ÉS A ALEMANYA

El recent assalt al Capitoli genera una sensació de déjà-vu al país, que va viure un incident semblant i tem una mutació local de l'herència política de l'expresident dels Estats Units

L'anàlisi d'Andreu Jerez | @andreujerez
Periodista i coautor del llibre 'Factor AFD: el retorno de la ultraderecha a Alemania'

L'assalt trumpista al Capitoli dels Estats Units el 6 de gener va provocar una inquietant sensació de déjà-vu a Alemanya; no només perquè alguns dels assaltants portaven insígnies i símbols d'inspiració supremacista blanca o fins i tot nazi -un dels líders de l'acció duia una samarreta amb el lema "Camp d'Auschwitz. El treball us farà lliures", en referència al principal camp d'extermini nacionalsocialista-, sinó també perquè Berlín va viure una situació similar l'estiu passat.

Les escales de l'edifici històric del Reichstag (actual seu del Bundestag, el parlament federal d'Alemanya) es van convertir el 29 d'agost en escenari d'una imatge sense precedents en la història de la República Federal: enmig d'una manifestació multitudinària d'unes 40.000 persones contra les restriccions per frenar la pandèmia, centenars de manifestants -entre els quals hi havia Reichsbürger, 'Ciutadans del Reich', un moviment que es nega a reconèixer la legalitat republicana i defensa que l'Imperi alemany segueix existint; ultradretans; negacionistes del coronavirus; militants del moviment antivacunes i altres grups- van intentar ocupar la seu del parlament federal.

Els pocs agents de policia presents es van veure clarament superats per un intent d'assalt de clara inspiració trumpista. Com es va saber després de l'incident gràcies a vídeos publicats a les xarxes socials pels mateixos assaltants, el detonant va ser la intervenció d'una de les líders de la concentració, que va anunciar a través d'un megàfon que Donald Trump era a Berlín per alliberar Alemanya. El virus ultrapersonificat per l'expresident dels Estats Units ja és aquí.

Desencís heterogeni

Seria injust dir que totes les persones que han participat en les protestes organitzades pel moviment anticoronavirus alemany són neonazis o ultradretanes. El fenomen és, però, incomprensible sense la participació d'estructures ultres ja existents a Alemanya abans de l'arribada de la COVID-19.

Des de les primeres concentracions de Pegida no s'havia vist a Alemanya una onada de protestes tan diverses com les actuals

Hi ha, de fet, certs paral·lelismes entre l'actual moviment anticoronavirus i les marxes de Pegida -l'organització Patriotes Europeus contra la Islamització d'Occident que va començar a manifestar-se a la ciutat de Dresden el 2014. Ho feien contra una presumpta invasió musulmana d'Alemanya i Europa. El que en un primer moment va ser un moviment relativament heterogeni, que catalitzava un desencís més profund contra el govern d'Angela Merkel i el model econòmic alemany, va acabar convertint-se en una expressió obertament ultradretana, xenòfoba i islamòfoba.

Des de les primeres concentracions de Pegida no s'havia vist a Alemanya una onada de protestes tan diverses com les actuals concentracions contra les restriccions socials, econòmiques i de drets fonamentals arran de la crisi sanitària generada per la pandèmia. Hi participen Reichsbürger, neonazis i ultres, sí, però també defensors de la medicina alternativa, practicants de l'esoterisme i petits empresaris que veuen perillar els seus negocis per les restriccions o que ja els han perdut.

Les marxes contra les restriccions organitzades per associacions com Querdenken -pensament transversal- semblen ser una nova forma de canalitzar un descontentament que mai va desaparèixer a Alemanya, l'última gran expressió del qual van ser les manifestacions contra la política d'acollida de refugiats procedents d'Orient Mitjà decidida pel govern de Merkel el 2015.

L'amenaça de QAnon

Un detall de l'intent d'assalt al Bundestag no va passar desapercebut per als observadors de la ultradreta alemanya: entre els manifestants es van veure samarretes i banderes amb una "Q" majúscula. Respon a QAnon, una gran teoria conspirativa nascuda a xats i fòrums d'internet als Estats Units segons la qual informacions desclassificades per una font dels serveis d'intel·ligència revelen que Trump lidera una guerra contra l'estat profund i una elit política i econòmica que amaga una xarxa de pedofília internacional. Trump ha reconegut la seua simpatia cap a QAnon i ha intentat repetidament capitalitzar electoralment un moviment inspirat en estereotips antisemites d'arrels medievals.

Els serveis secrets alemanys reconeixen que QAnon ja té presència al país, tot i que diuen ser incapaços de calcular quin és el seu nombre de seguidors. Els seus militants ja van demostrar amb l'assalt parlamentari a Berlín -i a Washington- que estan disposats a fer servir la violència. La confluència de les teories conspiratives de nou encuny amb les tradicionals estructures terroristes neonazis alemanyes amenacen de convertir-se en un perill real.

En un any electoral com el 2021, en què Alemanya celebrarà sis comicis regionals i uns de federals, queda per veure quines seran les conseqüències polítiques de la pandèmia i de l'enfortiment de les estructures ultres extraparlamentàries. En les últimes eleccions federals de 2017, el malestar d'una part de la població va acabar amb l'entrada de la jove ultradreta d'Alternativa per a Alemanya al Bundestag amb prop de sis milions de vots.

Expressions

Seu de l'editorial Virus al Raval de Barcelona / ENRIC ESCOFET

Trenta anys inoculant idees lliures

L'editorial i distribuïdora Virus compleix tres dècades de vida difonent el pensament crític i la memòria llibertària i reivindicant els llibres com a "eines dins d'una comunitat en lluita"

Guille Larios | @La_Directa

Des de fa trenta anys, els llibres de l'editorial Virus han inspirat i format diverses generacions de lectores, activistes, lluitadores i persones amb tota mena d'inquietuds que s'acostaven als seus materials i en quedaven marcades. Les seves publicacions aportaven sovint noves mirades, experiències, lluites i veus des d'altres latituds socials o geogràfiques, però que es feien pròpies i es transformaven en pràctiques i aprenentatges per a cada moment. El ventall de títols ja s'ha convertit en icònic i comprèn des de temàtiques com la memòria obrera, els grups d'acció i l'anarquisme (amb volums de referència com el dedicat al maqui *Sabaté* o *Anarquisme i alliberament nacional*) fins a l'espai urbà (*Barcelona, marca registrada*, una premonició de les polítiques de la nova concepció de la ciutat) o el control social i les presons (la pionera revista *Panóptico* o *Cròniques del 6*, que recollia les pràctiques de les clavegueres policials, o *Huye, hombre, huye*, l'infern carcerari a l'Estat espanyol narrat pel presfuguista Xosé Tarrío).

Un altre eix que Virus ha explorat ha estat el de les experiències de lluita a Llatinoamèrica, amb el Moviment dels Treballadors Rurals Sense Terra al Brasil, l'explosió de l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional a Mèxic als anys noranta o títols com *Afirmación y resisténcia: la comunidad como apoyo*, que suposava un dels primers llibres a abordar els impactes de la repressió militar sobre poblacions de Centreamèrica, presentant propostes antirepressives i terapèutiques impulsades per aquestes comunitats.

Virus ha estat un projecte amb una trajectòria de referència i solidesa que s'ha mantingut allunyat dels circuits comercials neoliberals, però també de les avantguardes revolucionàries. Tot i la trajectòria, el seu grup impulsor defuig els lideratges i aposta per l'enfortiment d'una xarxa de llibreries, editorials radicals, alternatives i espais de cultura de resistència, on espais com Traficantes de Sueños (a Madrid) i Cambalache (a Oviedo) representen altres pilars vius repartits per la península Ibèrica. En paraules de Núria Sánchez, encarregada de la pota de dis- »

» tribució del projecte, "una cosa molt encoratjadora d'aquests anys de trajecte és que Virus ha vist com naixien els diferents projectes editorials i de distribució de l'Estat espanyol, com es formaven aquests vincles, com s'articulava la xarxa, com els projectes anaven creixent. El col·lectiu de Virus té el valor del testimoni que ha presenciat tot aquest procés".

Tres dècades al cor del Raval... i més enllà

Neix l'any 1991 com un projecte editorial i de distribució sorgit per potenciar el pensament crític, la memòria llibertària i com a eina per poder difondre aquests materials en circuits més amplis. "Virus va sorgir amb l'esclat de nous moviments socials, com l'antimilitarisme o l'okupació, que anaven guanyant protagonisme enfront dels partits polítics, cada cop més en crisi", explica Patric de San Pedro, un dels fundadors del segell, tot i que avui ja no hi pertany. En l'àmbit editorial, detalla que "havien tancat editorials petites i mitjanes, com Ruedo Ibérico, o altres s'havien anat fent generalistes, com Icària. Hi havia molt material, com revistes, fanzins, música, adhesius... sobretot a El Lokal del Raval, però hi havia un buit editorial en la producció de llibres de contingut social i polític. Vam intentar donar sortida a llibres sobre moviments llibertaris, guerra civil, moviments socials, i fer que aquests materials arribessin a espais polítics on es parlava d'això".

La gestació i el naixement de Virus va tenir lloc en un indret de la ciutat de Barcelona que ha estat testimoni i niu de creació de molts altres projectes al llarg dels anys: El Lokal del Raval, un espai de difusió de contracultura i de connexions, trobades i lluites de l'activisme. Aquest projecte de referència recentment també ha celebrat el seu trentè aniversari, i ha rebutjat la medalla que l'Ajuntament de la ciutat volia concedir al seu fundador, Iñaki Garcia, per la seva trajectòria com a lluitador veïnal.

"Haver sobreviscut a trenta anys de procés especulatiu i violència immobiliària, en un barri on han estat expulsades milers de persones i també molts projectes, forçats a marxar o directament a tancar, ens fa formar part d'una resistència col·lectiva", explica Miguel Martín, responsable de la comunicació. "Títols com *Hablan las putas*, *Los pasos (in)visibles de la prostitución* o *Matar al Chino* parlen també de la relació amb el barri i amb la 'ciutat podrida', que deia la Trapera", diu tot fent referència al grup prepunk La Banda Trapera del Río.

Des del començament del projecte, a més de les publicacions editorials, a Virus destaca l'aposta i el valor de la distribuïdora alternativa que l'acompanya. Més enllà d'algunes llibreries *convencionals*, ha treballat amb una extensa xarxa de llibreries alternatives, especialitzades, cooperatives, ateneus, sindicats, projectes culturals sense ànim de lucre i diversos col·lectius polítics, "una xarxa que avui juga un paper com a espai de trobada, reflexió, creació i acció col·lectiva", expliquen en un article publicat a *Todo por Hacer*. Núria Sánchez hi afegeix: "El que es pretén és donar suport a projectes editorials propers que ens semblen importants que existeixin, i també a espais socials, espais de trobada que són tan necessaris, espais on acaba aterrant d'una manera més tangible allò que fem valdre en els nostres llibres".

Des del començament del projecte, a més de les publicacions editorials, a Virus destaca l'aposta i el valor de la distribuïdora alternativa que l'acompanya

Llibres que han marcat la hist

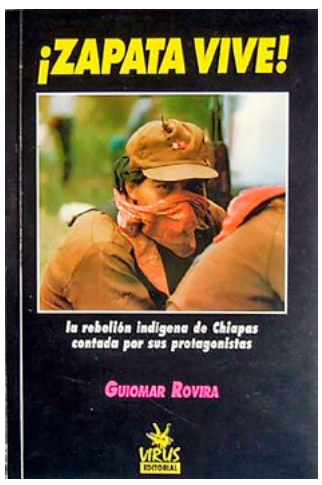

¡Zapata vive! La rebelión indígena de Chiapas contada por sus protagonistas (Guiomar Rovira, 1994)
L'1 de gener de 1994, després d'una dècada de preparació a la selva Lacandona, l'Exèrcit Zapatista d'Alliberament Nacional (EZLN) s'aixecava en armes i declarava la seva autonomia respecte al mal govern mexicà.

Afirmación y resistencia. La comunidad como apoyo (Carlos Martin Beristain i Martin Riera, 1998)
Llibre fonamental per a aquelles persones que treballen amb víctimes de la violència política. Es tracta d'un manual que recopila les experiències, les idees i el dolor de nombrosos testimonis.

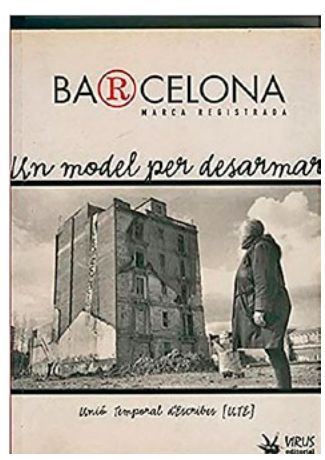

Barcelona, marca registrada (Unió Temporal d'Escribes, 2004)
Un llibre d'autoria col·lectiva que posa llum a les transformacions i a les resistències de Barcelona i la seva àrea metropolitana, una reordenació de la ciutat metròpoli gestada, sovint, al marge de les persones que hi viuen.

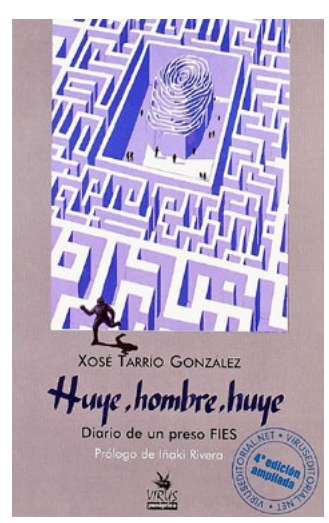

Huye, hombre, huye (Xose Tarrio, 2005)
Testimoni descarnat d'un pres en lluita que va passar per la majoria de centres penitenciaris de l'Estat espanyol, intentant fugar-se i denunciant les constants violències que va viure sota la denominació de pres FIES (fitxers d'interns d'especial seguiment).

Alguns dels fundadors de Virus en la presentació del còmic '92, lo que se nos viene encima" '

I és que al llarg d'aquests anys, molts col·lectius socials i polítics de Catalunya han pogut accedir, difondre i formar-se en els continguts i llibres de Virus, a més de finançar-se venent les seves publicacions en actes i paradetes, proveïts per llibres en dipòsit quan els van necessitar. "El fet d'arribar a una activitat i trobar-te cinquanta o seixanta llibres alternatius reflectia una capacitat de distribució que tenen molt poques distribuïdores alternatives", recorda Patric de San Pedro. Com expliquen des de Virus, la seva filosofia ha estat "la del suport mutu, la confiança i l'acompanyament, generant una experiència col·lectiva que aporti solidesa al moviment antiautoritari".

Sense mecenes ni subvencions, un altre valor afegit de Virus és haver aconseguit tirar endavant en un temps d'excés global d'edicions i llibres, consumits sota els dictats del màrqueting, les grans superfícies i les plataformes digitals de consum ràpid. Les necessitats econòmiques del projecte han hagut de trobar l'equilibri amb tasques invisibles com els processos de traducció, maquetació i il·lustració, i amb les publicacions d'una editorial crítica i compromesa amb les dinàmiques de lluites actuals.

"Virus sobreviu gràcies a un esforç col·lectiu, sovint invisible i silenciós, però descomunal i desinteressat", s'explica des del nucli impulsor en relació amb la col·lectivitat compromesa de lectores que sosté el projecte. "Ens agrada pensar que aportem alguna cosa útil per al moment en què vivim i això és una màxima en la decisió sobre les nostres edicions", destaca Martín. "Per nosaltres no és important el fet de publicar un títol, sinó en quin context, i si s'insereix en una col·lectivitat de gent que s'està plantejant què passa als espais en els quals viu i necessita eines per pensar tant la vida com la seva acció política. És aquí on té sentit l'activitat d'una editorial com Virus", puntualitza.

L'encarregada de la distribució de Virus afegeix que "l'editor i el llibreter posen en context el moment, allò que està passant. Ens ofereixen, a través dels llibres, allò que ens urgeix en la nostra actualitat i que ens permet desenvolupar i seguir treballant el contingut". Així i tot, al projecte hi perviu l'afany per publicar llibres històrics que, d'alguna forma, mantenen les reflexions o l'experiència d'altres temps però que poden ser rellegits en els nostres dies.

Amb la perspectiva del pas dels anys, Miguel Martín explica que "l'encert més important ha estat donar més espai al pensament i a la crítica feminista. Hi ha dos llibres que creiem que han estat una aportació cabdal en aquest sentit: *Microfísica sexista del poder*, de Nerea Barjola, i l'edició en català de *Caliban i la bruixa*, de Silvia Federici".

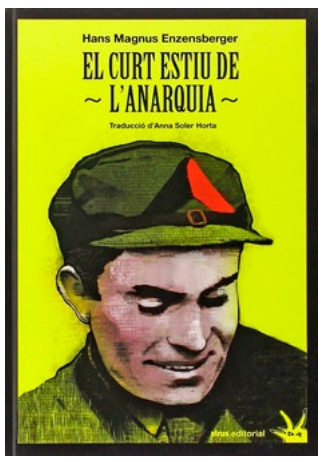

El curt estiu de l'anarquia
(Hans Magnus Enzensberger, 2015)
Biografia de Buenaventura Durruti, construïda a través de la recopilació de diferents textos de personatges històrics contemporanis o que el van conèixer. Repassa la cronologia del moviment obrer de la primera meitat del segle XX.

Caliban i la bruixa
(Silvia Federici, 2018)
Investigació que presenta una història de bruixes i resistències, en l'origen de la qual hi ha el genocidi, l'assetjament i el control disciplinari dels cossos de milers de dones a Europa, Àfrica, Àsia i Amèrica. Exposa la relació entre el model d'explotació, el patriarcat i el colonialisme.

tòria de Virus

El futur segueix sent víric

Aquest 2021, el col·lectiu ha obert una campanya de subscriptores i sòcies individuals i col·lectives per sostenir-se econòmicament i poder seguir generant comunitat. "Virus existeix en aquesta interdependència, per seguir formant-nos, dotant-nos d'eines intel·lectuals i bolcant sabers comuns i reflexions profundes a l'abast de tothom".

Les properes apostes de l'editorial en forma de llibre seran *El eco de los pasos* -les memòries descatalogades i ara reeditades de l'anarcosindicalista reusenc Juan García Oliver-; *Yo soy frontera*, de Shahram Khosravi, sobre la migració i l'exili des de l'Iran fins a Europa-, i *El suport mutu*, de Piotr Kropotkin (editada en català), on el pensador teoritza per primer cop sobre una praxi que l'editora entén com "un suport per a confrontar el nostre present individualista i un projecte de futur comunitari".

malalletra

Un febrer del XXI

El poema de Xavier Pijoan | @xavipijoan

/ ISABEL COUCHOUD
@elisabasilisa

les teves passes manen que
la nit s'ha fet de dia sense
màgia ni signes que l'esplín
-menys astúcia que lassitud,
l'esplín- remeti en la fermesa
del seu anar tirant. el vi
d'ahir ha atorgat un bri de vida
a alguns poemes rebecs
dels que esgarrapen calaixeres
amb tots els encavalcaments
ben afilats. i mentrestant,
el carles hac mor es desprèn
de l'estant dels grafomaníacs,
quina plantofada! Recullo...
vibra el tom i tot es violenta
al nostre entorn, recordaré,
perquè potser ha estat el teu cos
remenant-se al meu cop d'ull d'enze
qui ha suscitat el cap del sisme
-a hores d'ara, si ho he fet bé,
ells sabran que és sobrer saber
la naturalesa real
de l'onada- que ha sacsejat
bauçàs, ferraters i garrigues
a qui tant tu com jo, no ho neguis,
hem vist sabatejar beneits
a llom que vols llom que desitges.
ho conto i tot s'esfilagarsa,
es fa petit, es fa incontable:
escriure és fer desaparèixer,
entrellucar en la llunyania
els records manufacturats
fins a fer inaudibles les paraules.
tu, al·lucinada, agitaves
els braços borrosa de vi
i de mi i del meu deixant
a les parets del teu migdia.

si avui el vespre ens aplatana,
plourà damunt d'allò mullat
pels altres vespres al rebull
de la teva son. i què en sé jo,
de la vida de la son?
qui cony en sap res, de nosaltres?
ahir m'hauria arrossegat
sense recança fins al llit
per la bastida, com un cuc,
sense les mans, i sense cames
i amb els ulls esbatanats.
avui, en canvi, què en sé jo,
del bosc endins ni de la bresca
ni de les vespes del paper...
els ulls plorosos, sí, sadolls
d'esgarrifança i de l'abans-
d'ahir aprimant-se per l'escletxa
del son entresuat de vi.
en els llocs més impensables
t'assabentes que la mesura
del nostre temps es duu a terme
en les pauses i en l'alè
de les paraules que escriurem,
perquè seran recer immens.
avui, les lletres mal compreses
rodolaran desvergonyides
al compàs xipoll del no-res,
somnis avall, no saben com
ni per què. com un joc de nens.
i et preguntaràs on som,
realment, si els mots se'ns escapen,
si res ja no ens escanya el jorn.
que qui omplirà els prestatges, oi?
ves a saber, potser la llum
empolsegada del migdia
de demà se'ns hi plantifica
i ens esmena l'estropell.
pren la copa i dona'm la mà.

desperta! pots fer i desfer
amb la consciència desesmada
i la coïssor de l'avenir
que hem d'entomar
amb les mans buides.
dins el mirall que t'esmicola,
tres mil arrugues de candor
escrites amb mà tremolosa,
una cada dia somiat
o llegit o viscut de sobte
per qui sap qui, i qui sap quan.
l'eco del sisme persevera,
i els mors i els garrigues en pau
cantussegen les nostres vides
sorneguers. però què en saben,
ells, de les nostres vides, oi?
la confusió de la caiguda
és el lloc on cal buscar-nos,
potser, a l'espera que...
a l'espera junts i ja està,
just al lloc incert on s'arruga
el teu mirall quan t'hi espies
de reüll i hi reconeixes
tantes tardors de bellaterra
d'ulls mig aclucats sense son.
jo he pres la copa embadalit
perquè pensava en els silencis
i la memòria encavalcada
en versos enclavats al buit,
com els records predissenyats
per tots nosaltres a la recerca
d'aquests dies inaprehensibles
sense arrels enlloc. aquest dia
d'avui, recordes? vam pensar-lo
en un rampell desmesurat
de creació a una andana
secreta a la vista de tots.
ara sé què et volia dir...

cada solc a la pell del dia
calça l'empremta d'un misteri
cap endins, sempre és cap endins,
al moll de l'os de la paraula
a punt de dir, de no existir,
per tant. i ha de ser el seu rastre
l'osca al camí que ens arreceri.
net de mots, si trepitgem ombres
com les d'una pàgina en l'altra,
impacient per a emmudir-la
i fer-nos oblidar tot d'una
que ens ha commogut fa un instant.
volia dir-te que el candor
del nostre temps s'ha fet present
en el mentrestant de tots dos
quan els poetes, per l'embut
que traça a l'aire la lluerna,
han entrevist l'escapatòria
primordial. El rostre pueril
s'ha instal·lat als prestatges,
buits de memòria i de virtut,
a l'hora que el sisme flaqueja
i la claror assola l'estança
mal dibuixada en un pedrís
de bellaterra abans-d'ahir
a fa molts anys. el vi s'assenta,
la dansa musculosa ens tomba
arran dels lloms i els borrissols
que són aquí per tu i per mi.
que l'oreig ens trobi disposats
a embolicar-nos en la sort
de les paraules que ens
direm un dia imaginat avui.

DEIXA'T MIRAR
ANUNCIA'T A LA DIRECTA!
250.000 visites úniques mensuals al web
Més de **3.000 subscriptores**
67 punts de venda arreu del territori
publicitat@directa.cat

CERVESA DEL MONTSENY ARTESANA

ressenyes

‘La Veneno’ descansa, però Cristina viu

Sara Borrella | @sralane

No és habitual a la televisió que una història trans generi l’interès de *Veneno*, la sèrie escrita i dirigida per Javier Calvo i Javier Ambrossi (*los Javis*) basada en la vida de Cristina Ortiz Rodríguez, una de les icones trans televisives més destacades de l’Estat espanyol. Tampoc era habitual als anys noranta que una persona trans atragués tots els focus d’un programa de televisió, i encara menys en *prime time* -*Esta noche cruzamos el Mississipi*, un programa de Pepe Navarro a Telecinco. Ho va fer llavors i ho fa ara, quatre anys després de la seva defunció.

La Veneno va conquistar el públic per la seva faceta televisiva i actualment ho ha fet per la seva persona, pel que va significar la seva vida, per la seva transformació i per la seva lluita. És una història que mostra la realitat LGTBI a l’Estat espanyol des dels anys seixanta fins a l’actualitat.

La sèrie parteix de la biografia de *La Veneno* que va fer la periodista trans valenciana Valeria Vegas (*¡Digo! Ni puta, ni santa. Las memorias de La Veneno*), i és un exercici de visibilització de la lluita trans per al cinema i els *mass media*, acomodats moltes vegades a no donar veu a discursos diversos, i també és una mostra de la necessitat de models visibles per poder ser qui vulguem ser.

Cristina Ortiz va morir el 9 de novembre de 2016 als 52 anys. Va morir sola, en extrema pobresa i marginalitat. Les circumstàncies de la seva mort mai han estat aclarides i va deixar a la seva esquena moltes preguntes sense resposta d’aquella dona que va triomfar en el *late night* televisiu.

La sèrie manté una equació màgica entre èpica, drama i comèdia, i té una doble virtut de ser una obra rodona en si mateixa, amb un missatge potent i rotund i amb una narrativa que ens deixa amb ganes de més. A cada capítol descobrim l’empremta que la seva vida va deixar en aquella societat dels noranta, poc preparada per escoltar la situació de les dones trans de l’època i les lluites del moviment LGTBI.

SÈRIE TV
Veneno
Javier Ambrossi i Javier Calvo
Atresplayer
8 capítols

Los Javis han sabut distingir la persona del personatge. Parlen més de Cristina que de *La Veneno*, i ens mostren una Cristina que malbaratava tanta força que només amb la seva presència feia saber a tothom que la seva essència i identitat eren innegociables.

La Veneno descansa, però Cristina viu.

El trobador incombustible

Ferran Riera | @La_Directa

Jaume Arnella (Barcelona, 1943) és un veteraníssim investigador, divulgador i intèrpret de música tradicional al voltant del qual s’han desenvolupat les iniciatives més importants que han contribuït a l’evolució de la música d’arrel a casa nostra, des del Grup de Folk al festival Tradicionarius. Infatigable animador, creador de romanços i cantant, no ha deixat d’enregistrar discos des de fa més de cinquanta anys, amb balls i cançons populars i també amb adaptacions de poetes. L’última gravació que ha fet recull una mica de tot això.

Amb el seu company de gairebé tota la vida, el violoncel·lista i guitarrista Rafel Sala, ha confeccionat un nou treball amb sabor a confinament: autogestionat, autoproduït, autogravat i autoeditat. I ho ha fet arreplegant un seguit de cançons de les més diverses procedències, des d’adaptacions tan variades com una cançó italiana, un rebétiko grec, un poema de Iannis Ritsos o una sarabanda de Bach, fins a temes seus com el recuperat i molt reivindicatiu “Ja n’hi ha prou”, per cloure el CD amb tres temes tradicionals -entre ells el bonic “Roseret de roses blanques”- interpretats per cantadors de Cornudella i la Granadella. Tota una mostra de l’amplitud de mires d’un artista que no es cansa d’aportar idees que mantenen i alhora modernitzen la tradició.

DISC
Com t’ho diria? Cançons de confinament
Jaume Arnella i Rafel Sala
Autoedició, 2020

Els orígens supremacistes del feixisme

LLIBRE
La pira al port
Boris Pahor
Traducció i pròleg: Simona Škrabec
Periscopi, 2020
285 pàgines

Xavier Diez | @herodot10

Una de les darreres troballes literàries ha estat Boris Pahor. Nascut a Trieste i de llengua eslovena, és un supervivent de l’holocaust. El llibre es publica en català gràcies a la traducció de Simona Škrabec.

Amb la majoria de relats centrats a Trieste, antic port de l’imperi Austrohongarès que després de la Primera Guerra Mundial va passar a Itàlia, Pahor ens retrata la dissort d’esdevenir una minoria nacional. Els triestins de llengua eslovena han estat tradicionalment discriminats i han passat per les múltiples humiliacions del nacionalisme d’estat. De fet, *La pira al port* és un conte que relata la crema de la casa del poble eslovè de la ciutat a càrrec dels feixistes i que comptà amb la complicitat de bona part de la comunitat italiana. Les històries de discriminació apareixen transversalment en narracions d’una tristor aclaparadora, que ens permeten comprendre la genealogia del feixisme com a ideologia fonamentada sobre l’esclafament de minories ètniques i nacionals.

/ KRISTAN BORG (VERBAL FÖRLAG)

“El nou feixisme s’aprofita de la democràcia per liquidar-la”

Àlex Romaguera | @AlexRomaguera

Kalle Johansson, il·lustrador suec

Durant els anys trenta, bona part de la societat alemanya agitava la bandera nazi, convençuda que Hitler portaria la prosperitat al país. En accedir al poder, però, el líder nacionalsocialista va iniciar un extermini planificat contra el poble jueu i la dissidència política com mai s’ha conegut en la història contemporània. Amb els seus dibuixos, Kalle Johansson ha volgut recopilar a *Què és en realitat el feixisme?* (Takatuka) l’etapa del Tercer Reich i el terror feixista que Mussolini va instaurar a Itàlia en la mateixa dècada. Acompanyat per textos de la historiadora Lena Berggren, l’obra de l’il·lustrador suec pretén explicar al jovent les raons de l’auge de l’extrema dreta al segle XX i la seva prolongació fins als nostres dies sota altres formes de comportar-se. “Avui ja no enarboren esvàstiques i, en molts casos, actuen des de les institucions”, afirma. Mentre ultima un còmic dedicat a la democràcia, Johansson treballa per dur el llibre al cinema o a les plataformes digitals a fi que el gran públic entengui la gènesi d’aquesta ideologia totalitària.

Quan decideixes il·lustrar un llibre centrat en el feixisme?
Ja fa anys que em preocupava l’emergència de grups neofeixistes a Suècia i els altres països nòrdics. El 2013 vaig llegir un llibre que hi feia referència i vaig adonar-me que, si volem combatre aquesta ideologia, hem de ser capaços de reconèixer-la més enllà del que ha significat al llarg de la història.

No sempre n’hem sigut prou conscients?
Respecte a l’Alemanya nazi, per exemple, sovint ens quedem amb les cambres de gas o la invasió de Polònia, quan tant l’holocaust com la Segona Guerra Mundial van venir més tard. L’origen es troba en un moviment polític que assegurava defensar la gent comuna contra l’elit i assenyalava que els problemes socials eren causats per la degeneració de la “veritable” cultura, esperit i poble nacionals. Per tant, si volem evitar que aquestes idees es repeteixin, hem de fixar-nos en els seus inicis, perquè és quan podem aturar-les.

L’objectiu del llibre és explicar la pervivència del feixisme?
Sobretot el fet que ha adoptat nous discursos i iconografies, de manera que la gent només veu el terrorisme d’arrel islamista i les bandes criminals com les grans amenaces per la democràcia. I per descomptat que ho són, però cap té el poder de controlar el sistema polític. En canvi, l’extrema dreta ho fa si obté prou vots. Així ho expliquen els professors Steven Levitsky i Daniel Ziblatt en el llibre *How Democracies Die*.

Quina anàlisi en fan?
Ells ens recorden que, si a la guerra freda la manera de destruir una democràcia era mitjançant cops d’estat militars -així va accedir al poder Pinochet a Xile-, després l’han provocat els mateixos governs elegits, que s’aprofiten de la democràcia per liquidar-la lentament. Com a exemples d’això trobem els governs de Viktor Orban a Hongria, Recep Tayyip Erdogan a Turquia o Jair Bolsonaro al Brasil. I també Donald Trump i Marine Le Pen, que si bé no els consideraria feixistes, donen suport i cooperen amb moviments ultres.

La historiadora Lena Berggren, prologuista del llibre, afirma que el feixisme vol cohesionar la comunitat partint de la meritocràcia i la defensa de la natura. D’entrada són valors positius, no trobes?
Per aquesta raó molta gent votava el feixisme a Itàlia i a Alemanya els anys trenta. Van valorar aquests aspectes i aportacions que feien, com ara la lluita contra el càncer, que durant el Tercer Reich va ser molt bona. La diferència és que, per aquests moviments, la comunitat només la integra gent lleial a la seva idea de nació. Tota la resta -minories ètniques, immigrants i opositors polítics- queda exclosa i és sotmesa a un ferotge extermini.

> **“Per aquests moviments, la comunitat només la integra gent lleial a la seva idea de nació”**

Què té en comú aquell feixisme amb l’actual?
Coincideix en la idea del renaixement de la nació, és a dir, la creença segons la qual la nació té una cultura i una identitat eternes que estan en perill i cal restaurar. Per fer-ho, utilitza les parts glorioses de la història. El feixisme escandinau, per exemple, se centra en els vikings, els reis guerrers com a símbols del veritable esperit i masculinitat i, com van fer els nazis alemanys, utilitza els vestits tradicionals, la música popular i tot el que considera propi. Per tant, si bé el feixisme utilitza un missatge positiu que realça l’autoestima dels individus, es tracta d’una ideologia totalitària que porta a la neteja ètnica.

Hi ha altres moviments nacionals que defensen un projecte inclusiu i democràtic basat en l’emancipació social. Cal reivindicar-los?
És evident que en alguns casos el nacionalisme ha estat alliberador i democràtic. Ho va ser al segle XIX a Europa, en els processos de descolonització al segle XX i avui a Chiapas, el Kurdistan i Catalunya també poden tenir aquesta funció.